
HIK

HEEMKUNDEKRING
"RIJNWAARDEN"

DE WAORDSMAN

JAARGANG 14
No. 4 2005
ISSN 1387- 442x

HET BESTUUR

VOORZITTER: G.M.v.d. WEIJER	DORPSDIJK 28 A 6915 AD LOBITH	0316-547732
SECRETARIS: M.B. SNIP	DORPSDIJK 61 6915 AC LOBITH	0316-543203
PENNINGMEESTER: C. d. JONG	BERENICESTRAAT 29 6916 BS TOLKAMER	0316-543856
J.G.M. WIELAND	DORPSDIJK 24 6915 AD LOBITH	0316-543801
G.B.M. de JONG-GORIS	HERWENSEDIJK 1 6914 KE HERWEN	0316-541593
S.T. LIEVEN	KANAALSTRAAT 31 6911 BC PANNERDEN	0316-372032
W. NEERINCX – BARTHEN	AMEIDSEDAM 6B 6917 AG SPIJK	0316-543000
J. BARTHEN – BEEKHUYSEN	AAMBEELD 8 6915 BL LOBITH	0316-541389
M. v. DASLER	SLAAKWEG 295 6826 GJ ARNHEM	

DE CONTRIBUTIE BEDRAAGT :	
STANDAARD LIDMAATSCHAP	€14,-
LIDMAATSCHAP 1 PERSOON	€11,-

DE CONTRIBUTIEFACTUUR WORDT ELK JAAR (EIND FEBR.) VERSTUURD EN DIENT VOOR 31 MAART BETAALD TE ZIJN OP ONZE BANKREKENING 32.79.72.149 VAN DE HEEMHUNDEKRING

DE REDACTIE VAN DE WAORDSMAN BESTAAT UIT DE VOLGENDE PERSONEN:

EINDREDACTIE		
F.J.M. STARING	v.MUNSTERSTRAAT 17	6901 AW ZEVENAAR
LAYOUT		
S.T. LIEVEN	KANAALSTRAAT 31	6911 BC PANNERDEN

COPY INLEVEREN VOOR: 1 februari 2006

INHOUDSOPGAVE:

- Blz. 3 De watersnood van 1926 (1)
- Blz. 13 Oprakelen van het verleden
- Blz. 14 Vals plat (2)
- Blz. 14 Voor militairen gratis verzending (2)
- Blz. 16 De kosters Mulder te Herwen en Aerdt
- Blz. 32 Prettige feestdagen

Allerlei instanties en ook particulieren plaatsen gegevens op een web-site en iedereen kan dat thuis op zijn of haar computer nakijken. Voor stamboomonderzoek zijn de akten van de burgerlijke stand vanaf 1811 onmisbaar. Door het vrijwilligerswerk van Harry IJsveld te Pannerden in samenwerking met medewerkers van het Gelders Archief te Arnhem zijn de akten van de burgerlijke stand uit de voormalige gemeente Pannerden nu ook op internet te raadplegen via www.genlias.nl
De akten beginnen in 1818. Over de jaren 1811-1817 zijn de akten te vinden onder de toenmalige gemeente Herwen (zie: Het schoutambt Herwen, Aerdt en Pannerden, in: *De Waordsman 2003/2*).
Volgens landelijke richtlijnen zijn de geboorteakten van Pannerden in te zien over 1818-1902, de huwelijksakten 1818-1922 en de akten van overlijden 1818-1942.
Gegevens uit de akten van de burgerlijke stand, bidprentjes en graftekens zijn ook op te vragen bij Henk Joosten in Babberich, 0316-247427, e-mail: hamjoosten@raketnet.nl
Zijn homepage is te vinden onder: <http://members.lycos.nl/hamjoosten/>

DE WATERSNOOD VAN 1926 (1)

door Frans Staring

Inleiding

Op 5 januari 2006 is het tachtig jaar geleden dat het Gelders Eiland werd getroffen door een grote overstroming, doordat de Deukerdijk onder Pannerden doorbrak. Hoewel er ook in andere jaren sprake was van watersnood, onder meer in 1914 en 1920, is de catastrofe van 1926 het meest in de herinnering gebleven. In deze editie wordt weergegeven wat daarover in meerdere geschriften is aangetroffen. In De Waardsman 2006/1 volgt deel 2 met de schadevergoedingen, dijkherstel en zo meer.

Een bejaard Pannerden's dichter aan het woord

*Als Pannerden U vertelt
Van watergeweld
Dan kan het vele jaren teruggaan
Want Pannerden heeft allang bestaan!
Toen Rijkswaterstaat op de benen kwam
Bestond Pannerden allang.*

*En door haar activiteit
Werd Pannerden van veel wateroverlast bevrijd
Soms ging het echter wel eens mis
De vraag, wie de dader is
Wordt door de bevolking niet gesteld
Men keert zich gezaam tegen dit geweld.*

*In 1926 kwam de aanval uit het Noorden
Die zich met watermassa's in Pannerden boorde
Waardoor men dan met have en goed
Zich op andere dijken spoed
Wie de ligging van Pannerden kent
Weet dat zij door dijken wordt beschermd.*

*In 1920 heeft men ook even
Angstig allen zitten beven
Door gezamenlijk aan te pakken
Lukt het met veel zandzakken
Liep deze grote noodtoestand
Uiteindelijk toch niet uit de hand.*

*Pannerden is door de tijd
Natuurlijk goed voorbereid
Heeft op papier bij wateroverlast
Goede gegevens in de kast
Het mooiste wat men in zo'n dorp toch vindt
Is dat men spontaan zijn krachten bindt.*

Anoniem.

L. Haggenburg, in: Het dorp Pannerden, 1931

En zoo naderde de 5^e Januari 1926, het water stond ongekend hoog tot aan de kruin der dijken. Gevaar was er, maar bijna niemand besepte het: ook de uitgezette dijkwacht had er geen erg in wat ramp er over ons dorp zou komen. En zoo woelde het water onder den op moerassigen bodem gelegen dijk voort, tot deze eindelijk bezweek en het water met donderend geweld zich in den polder verspreidde en mensch en dier verraste, nog in diepen slaap verzoeken.

Op dezen tijd nu kwam Hend Wezendonk, die op den rijksbandijk wacht had gehouden naar huis, toen hij plotseling geruisch en gebrul hoorde. Wat was dat, zoo vroeg hij zichzelf af. Het antwoord was er spoedig, want zie daar kwamen de golven reeds aanrollen. Zich voortspoedende wekte hij nu nog links en rechts wie hij bereiken kon en zoo herinner ik mij nog hoe hij in de kom des dorps verscheen, luid roepende: Minsche, diekdeurbraak, diekdeurbraak.

Al spoedig begonnen de klokken te luiden en kwam alles in rep en roer om te redden wat er nog te redden was. Gelukkig was 't inmiddels al in 't vergevorderde morgenuur, het begon te schemeren, zoodat eenieder kans zag zich te redden en er dus geen menschenlevens te betreuren waren.

Aan vee ging verloren: 12 koeien, 47 varkens, 40 biggen, 2555 kippen, 3 geiten, 10 schapen, 80 konijnen en 1 paard (uit: "De Post" van 26 april 1926). De schade aan gebouwen geleden bedroeg f 48000, aan roerend goed f 112.278. Door het Rode Kruis en het R.K. huisvestingscomité werd zeer veel gedaan tot leniging van den nood. De bewoners der hoogere langs den dijk gelegen woningen verleenden de eerste hulp; zij namen verschillende personen op, later werd dit getal gedeeltelijk in Procidentia te Gent opgenomen; eenigen in Doornenburg bij particulieren.

Het vee, dat op den Rijndijk was samengedreven werd voorloopig in Doornenburg-West Pannerden gestald. Eenige varkens werden geslacht als hebbende te veel geleden, of ook wel omdat de eigenaars onbekend waren.

Bewoners van Doornenburg-West Pannerden alsmede van Millingen kwamen spoedig hulp verleen. Om circa 10 uur verschenen mariniers, die nog hielpen wat zij konden. Verschillende personen bleven in hunne perceelen op verdieping of zolders. Post- en Telefoondienst gingen op een zolderkamertje gewoon hun gang. In de voedselvoorziening werd door de gemeente voorzien. Een bedrag van f 1878.935 kwam te haren laste.

Spoedig na de ramp verscheen H.M. de Koningin, vergezeld van den Commissaris der Koningin, Baron S. van Heemstra, in de gemeente; zij werden ontvangen door den burgemeester Jhr. F.L.M. van Nispen tot Pannerden, die met de hooge gasten den doorbraak in oogenschouw ging nemen. Zij werden hartelijk toegejuicht door de aanwezige bevolking en enkele personen mochten met Hare Majesteit spreken en zij beloofde aan de bevolking alle hulp en steun. Voor diensten tijdens den watersnood in 1926 bewezen, werd door H.M. de Koningin de watersnoodmedaille verleend aan Jhr. F.L.M. van Nispen tot Pannerden, burgemeester, in zilver, en aan de Heeren L. Haggenburg, Kantoorhouder bij den P.T.T., J.E. Geurts, Rijksveldwachter, en H.Th. Wezendonk, in brons. De steen aangebracht aan het nieuwe Raadhuis geeft de hoogste waterstand aan.

Volgens informatie van Thea en Jan Willemsen te Pannerden is de steen aan het voormalige gemeentehuis door de vele verbouwingen verdwenen.

In Herwen zit het merkteken nog op de kerkmuur aan de zijde van het huidige parochiecentrum (foto: Jo Notten).

Dijkdoorbraak Pannerden, 1926.

Wij gingen 's middags (zondag) 31 Januari op de fiets naar Pannerden. Pannerden was weer droog en daar het in die tijd ook nog tamelijk gevroren had, was het een vieze boel. Het was in die dagen nog geen wonen in Pannerden, want het zag er smerig uit in die huizen. Wie het nooit gezien of meegemaakt heeft kan daar geen voorstelling van maken, We zagen het eerst de kuilen met bieten en aardappelen die in die tijd ook nog bevroren. Alles was rot. Aan de dijk lagen deuren, vensters, cadavers, beddegoed, kippenhokken en alles wat bij de bedrijven loslag. En binnen in huis op de deel lag het vee te rotten, koeien, kalveren, varkens, hokken met kippen die niet gered konden worden, want het moest in een paar uur gebeuren en het moest allemaal op de dijk aan. Die het dichtst bij de doorbraak zat, was blij dat hij zelf op de zolder kon komen. Cris Driessen die daar het dichtst bij woonde, werd wakker door het stromen van het water dat over de dijk liep en zag door het raam de dijk weg zakken. Hij vloog de deur uit om een bootje te grijpen dat aan de andere kant van de dijk lag, maar schoot hals over kop door het zuigen van het water door het gat. Gelukkig hield hij nog een roeispaan vast en zoo doende dreef hij weg. Dat gebeurde om 4 à 5 uur 's morgens. Toen zoo tegen elf uur een menigte op de dijk stond, wist iedereen dat Driessen vermist was en werd als verloren beschouwd. Anders was er geen mens vermist. Maar ineens kwam op een afstand iemand aan lopen en tot verwondering van iedereen was het Driessen. Deze stak de hand uit op het weerzien, maar zakte even later in elkaar. Hij was drijfnat en koud en heeft zes weken in bed gelegen eer hij weer een beetje was. Hoe dat kon, is onbegrijpelijk; een gat van 10 meter diep, toen hot en haar door een peppelenpas, door heggen en struiken op de Renbaan aan, het hoogste gedeelte van Pannerden met de roeispaan, waarmee hij zich boven water hield. Het huis van Driessen was half opgesleten, de zijmuur was verzonken en de kap zakte iets over. Ik zie nog de binnendeuren en er hing nog een jas aan de deur. Waar de muur gestaan heeft, stond elf meter water. Het was een nieuw huis. Het is verders geheel afgebroken en aan de andere kant van de weg herbouwd.

Het onder water gelopen dorp Pannerden (foto: collectie Hugo van den Bogaard te Pannerden).

J.W. van Petersen, in: De Waterplaag, 1978

Na een regenachtige herfst viel eind november 1925 de winter in met grote hoeveelheden sneeuw. Op 8 december trad de dooi in en daarna teisterden zware regens het land. Tenslotte groeide op 29 december de reeds lang krachtige ZW wind aan tot een storm, die op 31 december uitzonderlijk zwaar was.

Op Nieuwjaarsdag liep door de sterke was (58 cm.) plotseling het tuindorp van Tolkamer onder water. De overstroming kwam zo plotseling, dat er een paniek ontstond. De meeste bewoners vluchtten naar Lobith of, voor zover zij niet zo gauw weg konden komen, naar de zolders.

In Pannerden was de toestand gevaarlijk, maar niet hachelijk. Net zoals de vorige nachten ging de dijkwacht de nacht in van de 4^e op de 5^e januari op post. Het was helder weer en de maan scheen. Om half vijf hoorde Chris Driessen, die bij de kolk aan de Deukerdijk woonde, een hevig geruis. Hij sprong zijn bed uit en kleedde zich aan. Buiten gekomen zag hij hoe het water over de dijk liep die snel afspoelde. Hij repte zich naar zijn bootje, maar hij had nauwelijks enige meters geroeid, of hij geraakte in de sterke stroming van de inmiddels gevallen doorbraak. Pijlsnel werd hij voortgedreven, hals over kop de doorbraak in ..

Ongeveer ter zelfder tijd keerde Hend Wezendonk, die op de Rijksbandijk wacht had gehouden, naar huis terug. Plotseling hoorde hij het geraas van de doorbraak en realiseerde zich wat er aan de hand was. Zo snel hij kon, spoedde hij zich naar het dorp, links en rechts zo veel mogelijk mensen waarschuwend. Spoedig was hij in het dorp, waar hij alarm sloeg met het uitroepen van 'Minse, diekdeurbraak, diekdeurbraak'. Direct begon men de klokken te luiden en was alles in rep en roer. Een ieder trachtte te redden wat nog te redden was.

De boeren die niet ver van de dijk woonden, dreven hun vee daarheen. Niet alle inwoners werden door het kloggelui gewaarschuwd. Sommigen, zoals L. Idink van de Renbaan, werden door het water zelf gewekt. Opgeschrikt door het lawaai van het water dat de kolk inliep, sprong hij uit zijn bed .. in het water. Hij kon zich met vrouw en kinderen nog net in veiligheid brengen. Veel vee en varkens gingen echter verloren.

's-Ochtends kwam de hulpverlening pas goed op gang. Ook vroeg men zich af of er mogelijk slachtoffers gevallen waren. Driessen bijvoorbeeld werd nog steeds vermist. Plotseling zag iemand van verre een ineengedoken figuur naderen. Het was Driessen, doornat en verkleumd. Men drukte elkaar de hand, maar op hetzelfde ogenblik zakte de ongelukkige in elkaar. Hij is er slecht aan toe geweest en moest vele weken het bed houden.

Door de doorbraak in Pannerden raakte ook de gemeente Herwen en Aerdt overstroomd. Van planken uit het dijkmagazijn te Aerdt en van rietmatten werden ijlings noodstallen voor het vee vervaardigd. De ouden van dagen en zieken bracht men over naar het ziekenhuis te Lobith. De overige bewoners werden voor zover ze niet bij familie een onderdak hadden gevonden ondergebracht in het Huis te Aerdt, de voormalige openbare school te Lobith en in een danslokaal aldaar. In Spijk fungeerden de R.K. school en de steenfabrieken als onderkomens.

J.H. Breuking, in: Pannerden, De geschiedenis van de kerk en de parochie van de H. Martinus, 1978

In het jaar 1926 werd Pannerden door een grote ramp getroffen. Aanvang januari begon het water snel te stijgen en stond weldra tot aan de kruinen van de dijken. Dag en nacht werd er wacht gelopen en de kerkklokken mochten niet meer luiden om in geval van doorbraak de bevolking direct op de hoogte te brengen. De harde wind zweepte het kolkende water hoog op en het schuim spatte tot over de dijken. Dit was niet zo gevaarlijk, erger was dat door de geweldige druk de drassige bodem van de Deukerdijk werd omwoeld. Op dinsdag 5 januari wilde Hent Wezendonk, die de gehele nacht wacht gelopen had, net naar huis gaan, toen hij een geweldig geruis en gebrul hoorde. Eerst wist hij niet wat er aan de hand was, maar al gauw kwam het water aanrollen. Hent rende naar het dorp aan één stuk schreeuwend: 'Minsche, minsche, diekdoorbraak'.

Spoedig daarna riep het angstaanjagend kloggelui de gehele bevolking op de been en ieder haastte zich te redden wat er te redden viel. Gelukkig zijn er geen mensenlevens verloren gegaan, maar groot was de schade aan gebouwen en veel vee vond de dood door verdrinking. Zandbergen dreven weg en grote hoeveelheden aardappelen en suikerbieten gingen verloren. Tot overmaat van ramp begon het diezelfde dag ook nog streng te vriezen, zodat de landbouwproducten die in het water hadden gelegen niet meer voor consumptie geschikt waren. In vele huizen stond het water weldra van 1 tot 2 meter hoog. De hulpverlening kwam al spoedig op gang, om 10.00 uur arriveerden de mariniers en ook kwam er hulp uit Millingen en Doornenburg. In deze beide plaatsen werden veel slachtoffers ondergebracht.

Alle polders van Pannerden en Herwen en Aerdt stonden weldra blank. Ook kerk en pastorie kregen volop hun deel in het waterballet. Pastoor Brugman, geholpen door kapelaan van den Hurk en de huishoudsters waren al direct volop in de weer om de belangrijkste zaken naar de eerste verdieping te brengen, vooral levensmiddelen. In de pastorie liep de kelder onder en de vloeren van de benedenverdieping stonden blank. Ook de kerk liep waterschade op, het water stond er ongeveer 30 cm hoog. De toch al vochtige fundamenteen hebben erg veel van deze overstroming geleden. Lang heeft het water niet gestaan, al de volgende dag begon het snel te zinken en na ongeveer een week kon men weer op straat lopen zonder natte voeten te krijgen.

Pastoor G. Massa, in: Memoriale van de parochie Herwen en Aerdt

In den vroegen morgen van Dinsdag den 5 Januari 1926 is Herwen en Aerdt door een grooten ramp getroffen, toen al de bewoners opgeschrikt werden door het luiden der Kerkklokken, welke op verzoek van den Dijkstoel van het Polderdistrict Herwen, Aerdt en Pannerden sinds eenige dagen niet meer geluid waren. Het was het teken van een doorbraak. De Deukerdijk te Pannerden was doorgebroken, tengevolge van den hoogen waterstand buitendijks. Met geweld kwam het water binnen stroomen, zoodat de geheele polder Herwen, Aerdt en Pannerden overstromd is geworden. Ontelbaar velen moesten inderhaast hunne huizen verlaten met achterlating van meubelen en huisgeraden, nadat ze eerst toch nog met veel moeite, sommigen zelfs met levensgevaar het grootste gedeelte van het vee gered hadden. Niettemin is eenig groot vee en groot getal pluimvee verdrongen. Het veevoeder kon niet meer worden gered, zaadbergen dreven weg, terwijl een ontzaggelijke hoeveelheid suikerbieten zijn verloren gegaan, alsmede een groote hoeveelheid aardappelen die in de kuilen waren opgeborgen. Terwijl aldus de groote schade was aangebracht door de Watersnood, kwam nog tegelijkertijd een strenge vorst, waardoor suikerbieten en aardappelen voor de consumptie geheel onbruikbaar waren geworden. Vele inwoners zochten een onderkomen bij hen, wier huizen aan den dijk gelegen waren, andere zijn gegaan naar de familie, terwijl velen gebruik hebben gemaakt van de gastvrijheid aangeboden door de bewoners van Lobith en van de Eerw. Zusters der St. Johannastichting aldaar, Velen zijn nog in eigen huis gebleven, verblijf houdende op de bovenverdieping of op den zolder, alwaer hun per roeibootje geregeld de noodige levensmiddelen werden gebracht, waarvoor sommige openingen moesten maken in het dak, want in vele huizen stond het water ter hoogte van 1 a 2 meter.

Ook in Kerk en Pastorie was het water ingestroomd, waar het stond ter hoogte van ongeveer 15 centimeter. De Pastoor en de Kapelaan, alsook het dienstdoend personeel zijn in de Pastorie gebleven, verblijvende op de tweede verdieping. Ook zijn de Sacrae Species in de tabernakel bewaard gebleven, terwijl de Pastoor en de Kapelaan dagelijks, behalve op de morgen van den doorbraak, de H. Mis nog hebben opgedragen, alhoewel ze door het water moesten baden om de sacristie en het altaar te bereiken. Meermalen daags, als er gelegenheid was om met een roeibootje aan den dijk te komen, ging de Kapelaan mee, om de parochianen in hun benarden toestand te bezoeken en te troosten. Zondag 10 Januari was de Kerk vrij van water, alhoewel het buiten de Kerk nog stond tot aen de laagste trap. Eenige gemeentenaren zijn per roeibootje van af den dijk naar de Kerk gebracht, anderen zijn door het water heen per rijtuig vervoerd, zoodat er ongeveer een honderd personen op dien dag de H. Mis nog hebben kunnen bijwonen.

Groote verliezen zijn geleden, doch ook is door geheel Nederland groote hulp geboden en werden vele giften bijeengebracht, zoowel in geld als in natura. Moge deze streken door Gods goedheid voortaan voor een dergelijke watersnood behoed blijven.

J.H. Breuking, in: De kroniek voor het St. Michaëls-Gesticht, 1973

In 1926 maakte de oude heer Rijn er een waterballet van de bovenste plank van. In de dagen rond Kerstmis was 't water al hoger en hoger komen te staan, zodat de toestand dreigend begon te worden. Dag en nacht werden overal de dijken bewaakt. Vanaf 2 januari mochten de kerkklokken niet meer geluid worden dan alleen bij een dijkdoorbraak.

Op 5 januari had je dan het gedonder in de glazen: om kwart over zes werd de koster uit z'n bed getrommeld met het bericht, dat er een doorbraak was in de Deukerdijk bij Pannerden. Zo gauw z'n benen hem dragen konden, rende Mulder naar de kerk en hing hij al gauw aan de touwen.

Angstaanjagend gebeier klonk over het duistere dorp. Iedereen schrok op en massaal hees de bevolking zich in de kleren. Ook de zusters natuurlijk. De nodige voorzorgsmaatregelen hadden zij al genomen: de kelder was ontruimd, de aardappelen en allerlei andere etenswaren waren een verdieping hoger gebracht.

Als een vraatzuchtige wolf kwam het water aangeslopen, binnen anderhalf uur had het Herwen bereikt en langzaam maar zeker werd het gehele Michaël-Gesticht omspoeld. Het kwam hoger en hoger en om tien uur was het water al zó hoog, dat ook de benedenverdieping ontruimd moest worden, waar de zusters niet op gerekend hadden. Weer werden de lieve aardappeltjes met veel inspanning de trappen op gesleurd, naar de tweede verdieping. Dat was dan dat en de rest volgde. Hijgend en puffend van de inspanning zaten de zusters hoog en droog op de tweede verdieping, als de bemanning van een schip, dat lek geslagen was. Door de ramen kijkend moesten zij het aanzien, dat alles wat nog in de refter was blijven staan, vrolijk de tuin in dobberde, blijkbaar was er door de sterke stroming een deur opengeslagen.

Toen zij een beetje op adem waren gekomen, begonnen zij eerst maar eens orde te scheppen in de chaos, die er in hun wijkplaats heerste, omdat alles in razend tempo had moeten gebeuren. Daar buiten in de Keurbeek speelde zich een treurig schouwspel af: het waterbeest sleepte van alles met zich mee: verdrongen vee, dode kippen, koren, stapels hooi en huisraad. De angst, toen zij dat water in wilde vaart zagen voort stromen, be kroop de zusters, dat het huis wel eens zou kunnen instorten.

Om 2 uur kwam er van de dijk een bootje naar het Michaël-Gesicht met enige soldaten aan de riemen. Zij legden aan tegen het huis en de zusters openden een raam om een gesprek te voeren. De soldaten waren gestuurd door de burgemeester om de zusters op te halen, er was voor hen gezorgd voor onderdak te Lobith. Moeder-Overste antwoordde, dat zij erg dankbaar was voor die goede zorgen, maar zij moesten heer burgemeester laten waten, dat zij liever bleven, er moest eerst gezorgd worden voor mensen die helemaal dakloos waren geworden. En met deze boodschap roeiden de soldaten weer naar de dijk terug.

Tweemaal per dag kwamen er mensen met een bootje om de zusters van de nodige proviand te voorzien. De zusters hadden een lange ladder uit het raam laten zakken en op een of andere listige manier stevig aan het kozijn vastgebonden. Dit was een voorzorgsmaatregel in geval zij hals over kop zouden moeten vluchten als het schip mocht vergaan. "Men kan niet weten wat de goede God met ons voorheeft", zei Moeder-Overste. Deze ladder diende ook om de "leeftocht" voor de zusters naar boven te brengen.

Kapelaan Mattijsen, die het blijkbaar op de pastorie niet kon uithouden - daar hadden zich ongeveer dezelfde tonelen afgespeeld als in het Michaël-Gesticht - was met een provianderingsbootje meegekomen naar het Michaël-Gesticht. Zo zagen dus de zusters hem de ladder opklauteren en werd het wederzijds nieuws uitgewisseld. Nadat hij de zusters moed had ingesproken, daalde deze apostel weer af in het bootje om andere schipbreukelingen te bezoeken.

De tweede dag was het water al weer zó ver gedaald, dat de zusters met opgetrokken rokken banjerend door het water en springend van het ene heuveltje op het andere weer naar de kerk konden gaan. De goeie pastoor Massa was intussen ook al op oorlogspad gegaan. Ofschoon het water in de kerk nog tot de voet van de communiebank stond, kon hij zijn geestelijke hartstocht niet langer bedwingen, hij moest en zou de H. Mis lezen. En zo sopte hij door het water en bereikte veilig de sacristie. Bij al deze offermoed kon kapelaan Mattijsen moeilijk achterblijven; nadat de pastoor veilig op z'n droge basis was teruggekeerd, begaf ook hij zich op het natte pad naar de sacristie en deed ook hij de Mis.

Zo gauw het mogelijk was, gingen de zusters een kijkje nemen in de school. Hier sloegen zij de handen voor hun ogen, zó erbarmelijk waren de sporen, die de woeste elementen hier hadden achtergelaten. Het was treurig om te zien; de banken waren aan het drijven gegaan en lagen nu over en door elkaar heen. Boeken, prenten, schriften, alles lag in het natte drek. De zusters hebben vier weken moeten zwoegen en ploeteren om alles weer voor elkaar te krijgen en zij de kinderen weer met open armen konden ontvangen.

Rechts het toen pas gebouwde huis van Notten met Joseph en Cornelis Notten op het vlot; links het oude postkantoor en daarvoor de familie Bekker.

Het dorp Herwen, januari 1926 (foto: collectie Jo Notten te Herwen).

Dr.G.B. Janssen, in: De Parochiegemeenschap van Gerardus Majella te Spijk, 1993

Op 5 januari 1926 vielen er in de Deukerdijk te Pannerden twee gaten en binnen een etmaal was het Gelders Eiland een binnenzee geworden. Talrijke gezinnen moesten hun huizen verlaten. De "Tien Geboden" en "Twaalf Apostelen" stonden onder water en de mensen zochten zoals gebruikelijk hun toevlucht op de hoger gelegen steenovens. In de lagere school aan de Ameidsedam was een 'opvangcentrum' ingericht.

Wederom konden op zondag 3 en 10 januari 1926 de parochianen de kerk niet bereiken. "Voor het eerste heeft het water in de kerk gestaan, 'n halve dag, daarna is 't weer weggezakt. Pastoor en kapelaan hebben ieder dag de H.Mis gelezen. In die dagen is een dwarsscheur ontstaan in de groote boog aan de tuinkant".

In de Gelderlander van maandag 11 januari 1926 verscheen het volgende bericht: "Het water zakt (Vaz Dias draadloos). Men meldt ons uit Spijk. De kerk en de pastorie zijn weer vrij van water. In de school zijn de vluchtelingen ondergebracht van twee ondergelopen steenfabrieken. Een huisje is ingestort. Het binnenwater zakt flink".

Lobith 14 januari 1926

Aan de Districts-Watersnoodcommissie te Zevenaar

Overstooming 1926

Naar aanleiding van uw schrijven dd.13 dezer, hebben wij de eer u te berichten, dat de jongste watersnood deze gemeente ter zeerste heeft geteisterd en wel in bijna alle deelen der gemeente. Eerst is de Polder 's Gravenwaard ondergelopen, alsmede de Geitenwaard en de Ossenwaard, vervolgens een gedeelte van Spijk benevens de woningen op eenige steenfabrieken aldaar staande. Te Tolkamer zijn wegens gevaar voor doorbraak de gemeentenoodwoningen ontruimd en is het Tuindorp van de Lobithsche Scheepsbouwmaatschappij overstroomd, terwijl tengevolge der doorbraak van den Deukerdijk de beide dorpen Aerdt en Herwen geheel zijn overstroomd en tenslotte is het grootste gedeelte van het dorp Lobith onder kwelwater gekomen.

Ter voorziening in den onmiddellijken nood zijn door ons de navolgende maatregelen getroffen: 1e in het begin zijn vier gezinnen ondergebracht in de voormalige school te Lobith, terwijl eveneens eenige gezinnen zijn gehuisvest in de bijzondere school te Spijk.

2e De bewoners van de ontruimde woningen, alsmede van eenige andere woningen zijn ondergebracht in een steenen danstent te Lobith.

3e. Een pontbrug met eenige motorbooten zijn gerequireerd ter redding van menschen en vee, van den Geitenwaard aldaar een noodvlag was geschen.

4e Tengevolge van de overstrooming der dorpen Aerdt en Herwen, is al het hout van het dijkhuis van den Polder Herwen, Aerdt en Pannerden genomen, voor het bouwen van noodstallen aan den dijk en zijn op de steenfabriek der N.V. voorheen Th.G.J. Daams -+ 300 stuks ritematten gehaald, per vrachtauto, om noodstallen voor vee te maken. Verder is in schuren en stallen te Lobith en gedeeltelijk in een steenfabriek te Tolkamer het overige vee ondergebracht.

De menschen hebben zich zooveel mogelijk bij burens en kennissen en gedeeltelijk op zolders ondergebracht. De zieken en eenige oude van dagen zijn naar het ziekenhuis te Lobith gebracht, terwijl zij die geen onderdak hadden, zijn ondergebracht in het huis Aerdt.

Den eersten dag van de doorbraak van den Deukerdijk zijn in beperkte mate levensmiddelen verstrekt, terwijl thans bonnen worden verstrekt voor brood en margarine, voor die gevallen waarin daaraan dringend behoefte bestaat. Hiermede zal moeten worden doorgedaan totdat de werkzaamheden in de fabrieken weder beginnen, hetgeen gedeeltelijk reeds het geval zoude zijn geweest indien de vorst niet ware ingevallen.

Voor de dorpen Aerdt en Herwen, zijn een aantal roeibootten beschikbaar gesteld. Voor ieder complex van woningen eene boot, terwijl den eersten dag alle te Tolkamer aanwezige roei- en motorbooten naar den Polder Herwen, Aerdt en Pannerden ter hulp zijn gezonden.

Voor het dorp Lobith zijn twee motorpompen in werking gesteld voor het uitpompen van het kwelwater, teneinde te voorkomen dat dit kwelwater de nog in Lobith wonende inwoners met de van andere plaatsen ondergebrachte menschen en vee zal verdrijven.

Menschenlevens zijn niet te betreuren terwijl bijna al het groote vee is gered geworden. De vorst echter zal nog veel aardappelen en veevoeder bederven. Er wordt nog beraadslaagd om een danstent te Lobith die reeds weder ontruimd is in beslag te nemen tot het inrichten van slaapgelegenheden voor menschen die het op de zolders niet kunnen uithouden met deze hevige vorst.

Vanwege het Roode Kruis zijn 2 gezinnen overgebracht naar Arnhem, terwijl dekens en stroozakken en beddegoed zijn aangekomen, alsmede een aantal zeiltenten zijn beschikbaar gesteld voor veestaldekking.

Door de bevolking is zooveel mogelijk in natura geholpen geworden.

Ter financiering der voorloopig genomen maatregelen verzoeken wij U een bedrag van twee duizend gulden aan de Algemeene Vereenigde Commissie te Amsterdam te willen aanvragen.

De plaatselijke Watersnoodcommissie van Herwen en Aerdt, De voorzitter (getekend) W. Bruns, De secretaris (getekend) H. Mulder

Links het in 1976 afgebroken huis van Gerardus Roelofs aan de Pannerdensedijk (nr.26); op de achtergrond de woning van Hendrik Hubers aan de Renbaan, thans nummer 67.

De situatie ter hoogte van de Bettenhoek (foto: collectie Jo Notten, Herwen).

De woning van Carel Verhoeven; met een ladder en een loopplank kon de dijk nog worden bereikt.

Aan de Herwensedijk, thans nr.52-54 (foto: collectie Jo Notten te Herwen).

Peter Geitenbeek, Dijkdoorbraak leeft nog in Pannerden, in: De Gelderlander van januari 1976

Als je praat met mensen als Derksen, Wezendonk en Egberts die het van nabij hebben meegemaakt, dan wordt pas duidelijk, wat zich eigenlijk precies heeft afgespeeld. Voor de mensen is die dijkdoorbraak niet meer dan geschiedenis, waarvan vergeelde foto's een mager getuigenis vormen. Zij hebben het koude en woeste water met al zijn vernietigende kracht ervaren als een levensgevaarlijke vijand, die zo snel mogelijk weer achter de zware en beschermende dijk geborgen moest worden.

Rond 4 uur in de nacht op 6 januari 1926 kon de polderdijk de druk van het water niet meer aan. In die vriesheldere, windstille en maanlichte nacht sloeg de Rijn een gapend gat in de flank van het aarden lichaam. Steeds sneller kalfden klei en zand af in het kolkende water, dat plotseling een vrije weg vond over het Gelders Eiland. Enkele uren later stond alles blank. Vooral Pannerden werd zwaar getroffen.

De Deukerdijk had het begeven. Dagenlang had het al gespannen; er was een dijkwacht ingesteld. De stormen joegen het water, dat zeldzaam hoog stond, met kracht tegen de polderdijk. Af en toe ketste het er over, terwijl het op enkele plaatsen al onder de stevige aarden wal kwelde.

Dat voortdurende beuken en wroeten bereikte een hoogtepunt tijdens de nacht van 5 op 6 januari. De wind was gaan liggen, het vroom en de maan scheen helder. Bij de afrit naar Zevenaar waar een kolk ligt, bevond zich de zwakke plek: het water kon er zijn vernietigende kracht uitproberen. Daar sloeg een stuk van veertig meter weg, waardoor de Rijn er vrijelijk over het eiland kon uitstromen. Toen de dag aanbrak was de ravage pas goed te overzien: het land stond blank, op sommige punten meer dan twee meter diep. Overal dreven verdrinken koeien, paarden, varkens en kippen. Mensen zijn er toen gelukkig niet omgekomen in die watersnoodramp. Zij waren met bootjes in de weer om het vee naar de hoogste plaatsen te vervoeren.

Gebleken was, dat de zwakke plek in de polderdijk onder Pannerden was te vinden. Niet bij Herwen, waar de Rijn toch rechtstreeks drukte op het dijkvak. Niet ver van de plaats, waar café De Oude Rijn is gelegen, kwam de doorbraak.

Jan Derksen (71) ziet het nog duidelijk voor zich. Hoewel hij die nacht aan de Herwense kant wachtliiep, verraste het vernietigende water hem bijna. Met een roeibootje, waarin hij als 21-jarige met Jan van Moerkerk zat, kwam hij nog thuis. 'Je moet niet vragen hoe, want er is niets zo angstaanjagend als water.'

Herman Wezendonk had het water waarschijnlijk niet eens opgemerkt als de maan niet zo helder had geschinen. Daardoor zag hij in de vroege morgen een zilveren vlakke. 'Ik geloofde het eerst niet', zegt hij nu. 'Ik ging nog eens kijken en toen zag ik het water aankomen. Dat was een verschrikkelijk gezicht. Je weet, dat je er eigenlijk niets aan kunt doen. Ik heb geroepen en gefloten; ik had geen stem meer over om de mensen te waarschuwen.' Zijn veertien varkens bracht hij naar zolder, evenals de meubels.

Het is inmiddels 51 jaar geleden, maar ook hij kan nog precies schetsen, wat er allemaal gebeurde. Die watersnoodramp heeft een diepe indruk gemaakt op hem en zijn zwager Egberts, die in Herwen woonde. Beiden halen weer herinneringen op aan die dijkdoorbraak. Wezendonk zegt, dat zoiets nooit meer zal gebeuren. Zijn zwager is daarvan niet zo zeker.

De mensen vluchtten naar de hoogste punten in en om het dorp. De dijkhuizen zaten vol; café De Oude Rijn eveneens, terwijl de kerk die droog bleef ook openstond. Het kerkhof ernaast was alleen kenbaar aan de grafkruisen, die gedeeltelijk boven het grijze water uitstaken. Het contact werd met bootjes onderhouden. Drie weken lang moest men zich behelpen. Toen was het water zover gezakt, dat de mensen naar hun huizen konden terugkeren. Daar wachtte hen een vieze sliklaag, die verwijderd moest worden.

'Watersnood is erger dan een brand', vermeldt Wezendonk. 'Het is iets verschrikkelijks, dat kan ik je verzekeren. Het was bovendien erg koud. Je staat helemaal machteloos tegenover dat watergeweld', verzekert hij.

Derksen heeft niet alleen de dijkdoorbraak meegemaakt. Ook aan het herstel heeft hij een bijdrage geleverd. Hij werkte op de steenfabriek, maar was paraat tijdens het dijkherstel. Zo'n acht tot negen maanden heeft dat geduurd. Met schoppen, kruiwagens en ander eenvoudig hulpmateriaal werd het gat gedicht.

Bronnen:

Vermelde publicaties, Archief Gemeente Pannerden, Archief Gemeente Herwen en Aerdt, Archief R.K. Parochie Herwen en Aerdt.

OPRAKELEN VAN HET VERLEDEN

door Jo Notten

Na het herstel der bisschoppelijke hiërarchie in Nederland anno 1853 volgde de oprichting van de parochies (zie *De Waardsman* 2003/4). Daarna kregen de pastoors de opdracht om in een speciaal boekwerk alle zaken aangaande de parochie bij te houden. Dat boek heet "*Registrum Memoriale*". Meestal werd gebruikt gemaakt van een voorgedrukt exemplaar, verdeeld in negen hoofdstukken. Daarom wordt het ook wel het "*Boek der Negen Capita's*" genoemd. Dat van de parochie Herwen en Aerdt loopt van 1856 tot 1971. Op de eerste bladzijde staat aangetekend "*Registrum memoriale Parochiae S. Martini locorum Herwen en Aerdt 1856*". In het 9^e hoofdstuk staan de merkwaardige gebeurtenissen.

Over het jaar 1967 staat daarin onder meer het kopje: '*Aerdt. Inhalen neomist*'. Dat betrof dan een pas gewijde priester die voor het eerst na zijn wijding de heilige mis ging opdragen in zijn eigen parochiekerk. Naar aanleiding van deze feestelijke gebeurtenis stond er een stuk in de krant. Het verslag van de toenmalige pastoor J.H. Breuking gaat nog even verder.

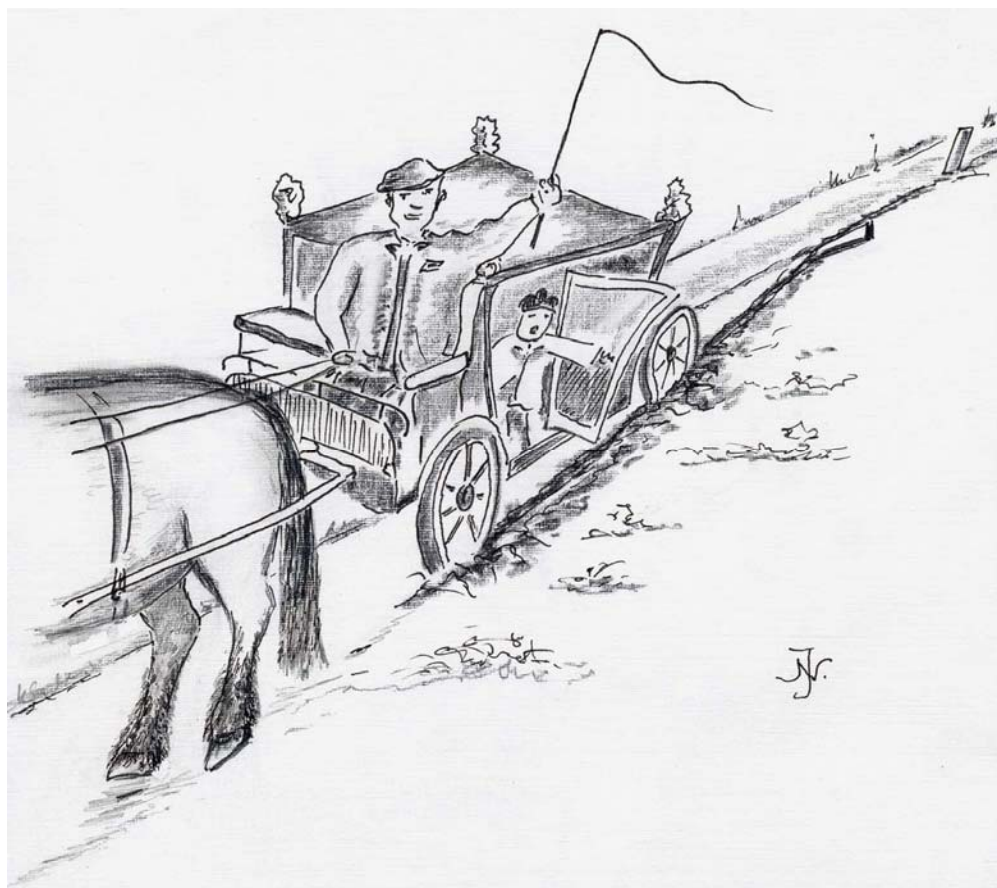
'Er kan nog aan worden toegevoegd, dat de neomist, de ouders en de pastoor in een koets hadden plaats genomen. Een en ander verliep echter niet al te vlotjes. Het paard, schichtig geworden door de muziek van de harmonie, nam in de Heuvelakkersestraat bij Span, een onverwachte sprong. Tot grote schrik van de inzittenden, die zowat in de berm belandden. Ook de koets was niet geheel safe, telkens sprong er een deur open of geraakte er iets anders los. Dit werd al rijdende steeds erger, zodat neomist en pastoor de portieren moesten vasthouden en steeds meer onderdelen onder op de vloer terecht kwamen!

Gelukkig werd heelhuids de kerk te Herwen bereikt, waar een grote massa mensen stond opgesteld en de klokken beierden'.

Op 24 oktober 1968 tekende deken C. Veeger van het dekenaat Zevenaar bij gelegenheid van zijn visitatie ook dit verslag voor 'gezien'.

P.S.

De neomist was Theo Bones uit de Loostraat in Aerdt.

VALS PLAT (2)

door Harry IJsveld

In De Waardsman 2005/3 is met drie liedjes aandacht besteed aan de groep Vals Plat uit Pannerden. Die zijn te vinden op drie cd's over het leven en werken zoals dat vroeger was. Op iedere cd staan 12 liedjes in het dialect over diverse onderwerpen die niet alleen betrekking hebben op Pannerden, maar voor het gehele Gelders Eiland van toepassing zijn.

Als lid van de Heemkundekring "Rijnwaarden" mogen deze cd's niet in uw collectie ontbreken. De cd uit 1999 met tekstboekje en foto's kost €10,00; de dubbel cd uit 2005 met 2x een tekstboekje en foto's kost €17,50. Bij afname van beide betaalt u €25,00. De cd's zijn te bestellen bij Harry IJsveld in Pannerden, tel. 371616, en hij brengt ze ook nog gratis thuis. Wellicht ook een kadotip ..

VOOR MILITAIREN GRATIS VERZENDING (2)

door Jo Notten

In de Waardsman 2004/1 heeft Frans Staring kort aangegeven wat de aanleiding was voor de Eerste Wereldoorlog. Nederland bleef neutraal, maar er werd wel mobilisatie afgekondigd. Militairen die een kaart wilden sturen aan het thuisfront, waren voor verzending vrijgesteld van porto.

Het toeval wil dat twee maal dezelfde kaart naar Herwen werd gestuurd en al die jaren bewaard is gebleven. De ene kaart bevindt zich bij Notten, Keurbeek 4, en de andere bij Koenen, Keurbeek 6. De postbodes waren vroeger altijd uitstekend op de hoogte van het wel en wee in de dorpen. Dat blijkt nog eens uit de adressering die Wim Koenen geeft: '*Aan Mejuf. M. Meijer te Herwen*'. Als de postbode niet overal van af wist, was de kaart waarschijnlijk nooit aangekomen. Want mejuffrouw Meijer was afkomstig uit Kilder en werkte als dienstbode bij boer Bless aan de "Onderdijk", nu de Pannerdensedijk.

Feitelijk is het een groepsfoto gemaakt op '*den Galgenberg*' (ten noorden van Arnhem), zoals uit de tekst op de achterkant blijkt. Links op de foto staat Wim Koenen, de vader van mijn buurman Jan Koenen, rechts op de foto staat mijn oom Jan Notten.

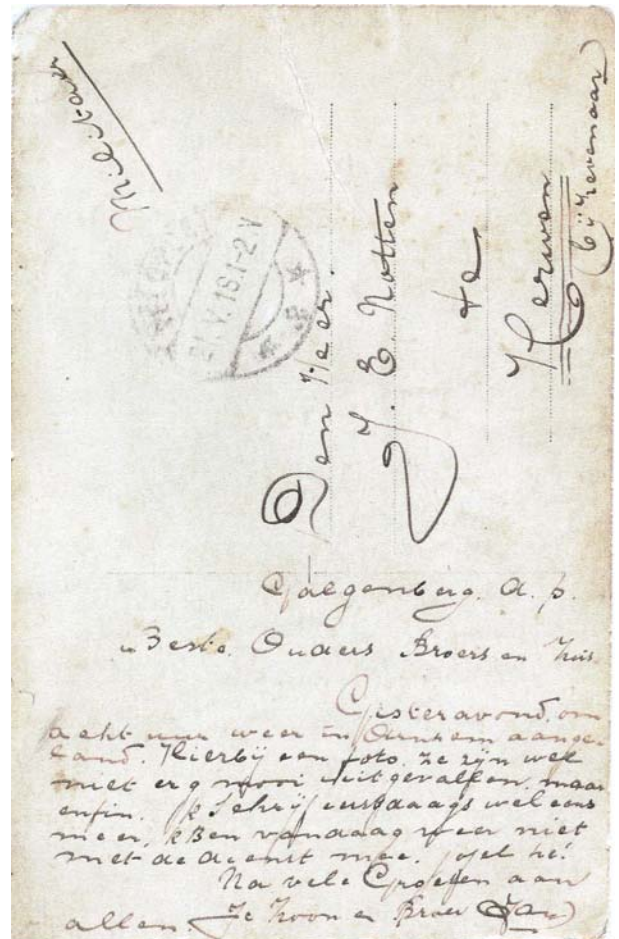
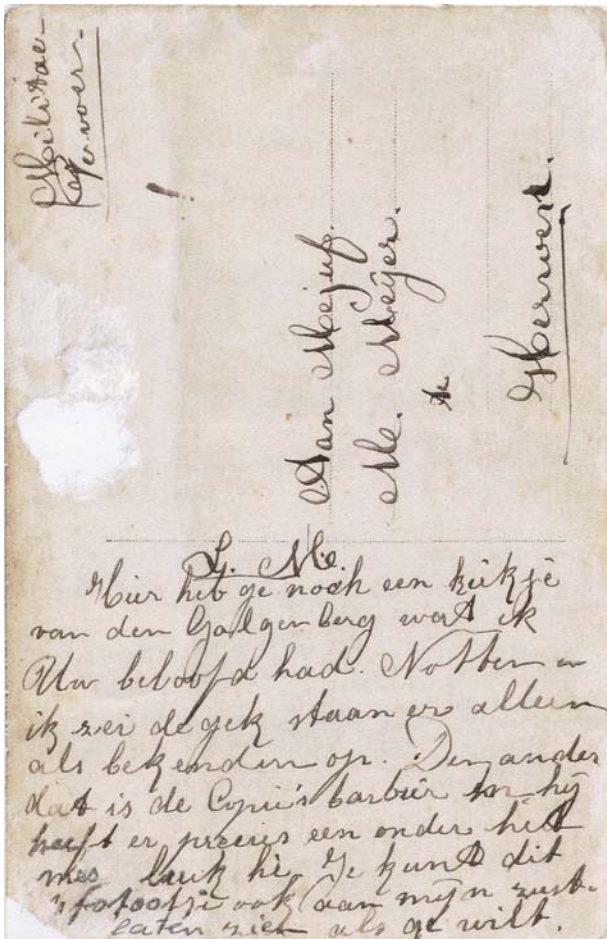
Wim Koenen schrijft aan zijn meisje en aanstaande vrouw, terwijl Jan Notten een verhaaltje heeft aan zijn ouders, broers en zus. Zijn kaart is afgestempeld op 21 mei 1918.

Militair vervoer

Militair

Aan Mejuf.
M. Meijer
te
Herwen

Den Heer
J. E. Notten
te
Herwen
(bij Zevenaar)

L. M. (Lieve Mina)
Hier heb ge noch een kiekje van den Galgenberg wat ik Uw beloofd had. Notten en ik zei de gek staan er alleen als bekenden op. Den ander dat is de Copie's barbier en hij heeft er precies een onder het mes, leuk hé. Je kunt dit fotootje ook aan mijn zuster laten zien als ge wilt.

Galgenberg a.p.
Beste Ouders, Broers en Zus
Gisteravond om acht uur weer in Arnhem aangeland. Hierbij een foto, ze zijn wel niet erg mooi uitgevallen, maar enfin. 'k Schrijf eerstdaags wel eens meer. 'k Ben vandaag weer niet met de dienst mee, jofel he!
Nu vele Groeten aan allen. Je Zoon en Broer Jan.

DE KOSTERS MULDER TE HERWEN EN AERDT

door Frans Staring en Jo Notten

Willem Mulder (1757-1843)

Voor de bouw van de katholieke kerk aan de Keurbeek te Herwen in 1818-1819 werd er van Van Hugenpoth en van de koster Willem Mulder ieder 75 roeden grond aangekocht (zie *De Waardsman* 2004/3). In de vergadering '*der Kerkelijke Commissie van de R.C. Gemeente van Herwen en Aerdt, gehouden op den Huize Aerdt den 8 September 1819*' kreeg koster Mulder zijn aanstelling als '*Klokkeluid*'. Blijkbaar is voor de nieuw te bouwen kerk tegelijk een koster gezocht. Voor die tijd is er geen melding van een dergelijke functionaris aangetroffen.

Willem Mulder woonde anno 1795 ten tijde van de Franse revolutie in Herwen. In dat jaar wordt hij geregistreerd als kostganger en wordt eveneens genoemd onder de stemgerechtigde burgers van Herwen. Hij zal niet veel eerder in het dorp zijn aangekomen. Geboren was hij in Rindern bij Kleef op 4 december 1757 en daar rooms katholiek gedoopt als zoon van Johannes Mulder en Theodora Francken. Na ondertrouw te Herwen op 4 april 1800 trouwde hij R.K. Aerdt op 22 april 1800 met Johanna Elisabeth /Beth van Embden, geboren in Herwen op 22 januari 1758 en dezelfde dag R.K. Aerdt gedoopt als dochter van Adrianus van Embden en Wilhelmina Cornelissen, destijds wonende op De Berkhaag (nu Molenstraat 9).

Op 20 november van dat jaar kocht het echtpaar Mulder-van Embden van de erfgenamen van Derk Visser de hofstede aan de Rijndijk gelegen (nu Polderdijk), Struijvers Hofstad of Grobbenhofstede geheten (thans Keurbeek 1). Op die plek voerde Willem Mulder een winkelbedrijf.

Uit zijn huwelijk werd op 2 mei 1801 dochter Theodora geboren. Zij trouwde de kantoorbediende, later gemeenteontvanger, Arnoldus Pauwen, geboortig uit Pannerden, zoon van de smid Hermanus Pauwen en Catharina Goris. Willem Mulder overleed te Herwen op 6 november 1843 en zijn weduwe op 8 april 1850. Als koster werd Willem Mulder opgevolgd door Gradus Mulder uit Aerdt.

Gradus Mulder (1799-1878)

Gradus Mulder was niet de oudste, maar wel de eerste uit het gezin van Jan Mulder en Jacoba Verhoeven die werd geboren in het nieuw gebouwde huis aan de Heuvelakkersestraat in Aerdt (nu huisnummer 16). Dat huis werd in 1798 (waarschijnlijk per 1 mei) door zijn ouders betrokken en het was daar door hen zelf gebouwd op een stuk grond welke toebehoorde aan de Pastorie van de Nederduits Gereformeerde Gemeente van Aerdt (later de Nederlandse Hervormde Gemeente van Herwen, Aerdt en Pannerden). De toenmalige dominee Wouter Ruttinck zal er zijn toestemming voor hebben verleend, want hij trok daarvan de inkomsten. Voor de pacht van de grond betaalde Jan Mulder jaarlijks aan de predikant f 14,-.

Eerder woonde Jan Mulder met zijn gezin in de zogenoemde Oude Weem in Aerdt (nu Schoolstraat 42). Dat behoorde ook tot de Aerdtsse Pastoriegoederen en werd bewoond door zijn schoonmoeder Theodora van Lier, weduwe Arnoldus Verhoeven (zie *De Waardsman* 2004/4). Met zijn huwelijk op 22 mei 1785 trok Jan Mulder bij haar in waar ook al snel het eerste kind werd geboren.

Dat Jan Mulder in Aerdt kon blijven wonen, dankte hij aan dominee C.J. Brunings en de Aerdtsse geërfden. Door de toen geldende wet op inkomende vreemdelingen moest hij f 500,- als waarborg stellen voor het geval hij niet meer in staat was zelf zijn gezin te onderhouden (zie *De Waardsman* 2004/4). Maar Jan Mulder had niet aan de voorschriften voldaan. Over de vestiging van Jan Mulder in Aerdt werd tijdens de vergadering van de Aerdtsse geërfden op 19 juli 1785 beraadslaagd, waarop '*den Heer predikant van Herwen en Aerdt Bruning verklaarde dat Zijn WelEerwaarde tot genoegen der wet Borg bleef voor den gemelden Jan Mulder en zijne vrouw*'.

Het huis van Jan Mulder aan de Heuvelakkersestraat werd binnen een jaar al weer verwoest tijdens de watersnood in het voorjaar van 1799 (zie *De Waardsman 1999/2*). Bij de specificatie van de schade op 5 maart 1799 vermeldt de taxatie: *'Het huis van Jan Mulder aan de Hövelakkerse Straat, een nieuw opgebouwd huis geweest noghtans geheel geruineerd, 800 gulden'*.

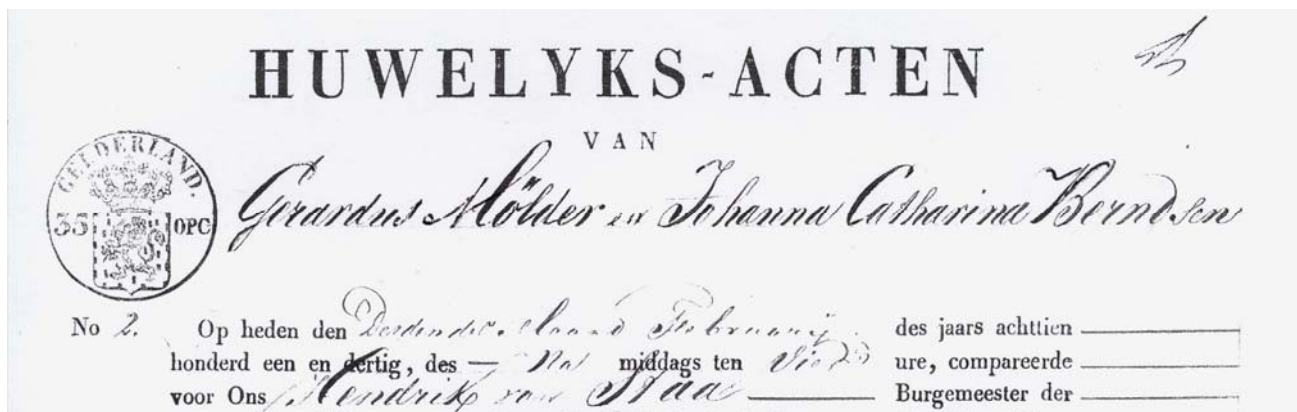
Veel geluk was het echtpaar Mulder-Verhoeven niet beschoren. Van hun acht kinderen bereikten slechts drie kinderen de volwassen leeftijd, van wie de jongste dochter Catharina nog op 25-jarige leeftijd overleed. Alleen de kinderen Gradus en Theodora overleefden hun ouders.

Na het overlijden van Jan Mulder in 1826 zette Gradus Mulder met zijn moeder het boerenbedrijfje voort, terwijl Theodora introuwde op het Aerdtsse veerhuis (tegenwoordig het pand Aerdtsedijk 8). Met de notariële verpachting van de kerk- en pastoriegoederen in Aerdt op 18 februari 1829 werd *'een huisplaats op de Heuvelakker, laatst bij Mulder in pacht geweest'*, verpacht aan Gerhardus Mulder voor 15 gulden per jaar. Borg bleef zijn zwager Willem Jurrius, kleermaker te Aerdt.

Gradus Mulder trouwde op 3 februari 1831 met Johanna Catharina Berndsen (Berendsen), toen wonende in Aerdt, maar afkomstig uit de Husselarij, destijds horende onder de parochie Groessen. Ook uit haar afkomst blijkt dat de levensomstandigheden in die tijd niet bepaald rooskleurig waren. Een en ander wordt duidelijk uit een akte van boedelscheiding door de Zevenaarse notaris Lodewijk Frowein, gedateerd op 23 juni 1825, *'in de nalatenschap van Berend Berendsen en Theodora Keultjes, getrouwd zijnde voor de tijd der invoering van de Franse wetten en onder de costumes van Kleef zonder huwelijks voorwaarden te Groessen getrouwd. Dien volgens bestond er tussen hunlieden geheel gemeenschap van roerende en onroerende goederen. Theodora Keultjes stierf onder Groessen zonder testament op 28 februari 1818, nalatende haar drie kinderen Catharina, Johanna en Wessel Berendsen, wonende in de Husselarij. Berend Berendsen overleed op 26 juli 1819 en was opnieuw getrouwd met Gerharda Kalf en uit dat huwelijk was dochter Theodora Berendsen. Gerharda Kalf hertrouwde met Hendrik Kregting en zij overleed op 28 mei 1823'*.

De geschetste situatie verklaart wat in de huwelijksakte wordt vermeld aangaande de grootouders van Johanna Berndsen. Doordat haar beide ouders waren overleden, schreef de wet voor op te geven waar de grootouders van zowel vaders- als moederszijde hadden gewoond en overleden waren. *'En heeft de Bruid onder Eede aan ons Burgemeester verklaard niet te weten waar hare Grootouders van Vader en moederszijde het laatst gewoond hebben of gestorven zijn'*.

De huwelijksakte laat nog iets zien van hetgeen na de invoering van de burgerlijke stand nogal eens voorkwam. Bij het opmaken van de huwelijksakte werd voor de schrijfwijze van de namen van bruidegom en bruid gekeken naar de doopinschrijving. De kerkgenootschappen hadden in 1811 hun doopboeken moeten afgeven en die lagen sindsdien op het gemeentehuis. Bij de doopinschrijving van de kinderen van Jan Mulder schreef de pastoor de naam als *'Mölder'*. De dialectische uitspraak van *'mulder'* klinkt nou eenmaal iets anders. En dus staat in de trouwakte van Gradus Mulder zijn naam als *'Mölder'*. Hij tekende vervolgens ook die akte met *'G. Mölder'*. Met de aangifte van de geboorte van zijn kinderen schreef hij zijn naam weer als *'Mulder'*, en dat is verder zo gebleven.

Uit het huwelijk van Gradus Mulder en Johanna Berndsen kwamen tien kinderen voort, van wie er enkelen jong overleden.

Bij diverse gelegenheden wordt Gradus Mulder genoemd als arbeider, landbouwer of eigen werkdoende. Naast die bezigheden werd hij omstreeks 1840 koster van de katholieke kerk van Herwen en Aerdt als opvolger van Willem Mulder (geen familie). De oudst bekende aantekening daarvan staat in een akte aangaande een publieke verpachting d.d. 14 juli 1841, waar onder de deelnemers wordt genoemd *'Gradus Mulder, koster wonende te Aerdt'*. Met het stijgen der jaren liet hij zich bijstaan door zijn zoons.

Jan Mulder (1835-1872)

De bevolkingsregisters van Herwen en Aerdt geven als beroep van Johannes Bernardus Mulder 'zaakwaarnemer'. In principe kan dat van alles zijn, maar in zijn huwelijksakte wordt hij, net als zijn vader, koster genoemd. De aanduiding van zaakwaarnemer komt ook veelvuldig voor bij de andere zoons van koster Gradus Mulder. De huwelijksakte van Gradus Wilhelmus Martinus Mulder d.d. 22 februari 1873 geeft dat als zijn beroep en voor Henricus Johannes Jacobus Mulder wordt uitsluitend als beroep 'zaakwaarnemer' vermeld. Het wekt de indruk, dat zij met regelmaat meewerkten in het kosterschap van hun vader. Pas later komen andere beroepsvermeldingen voor.

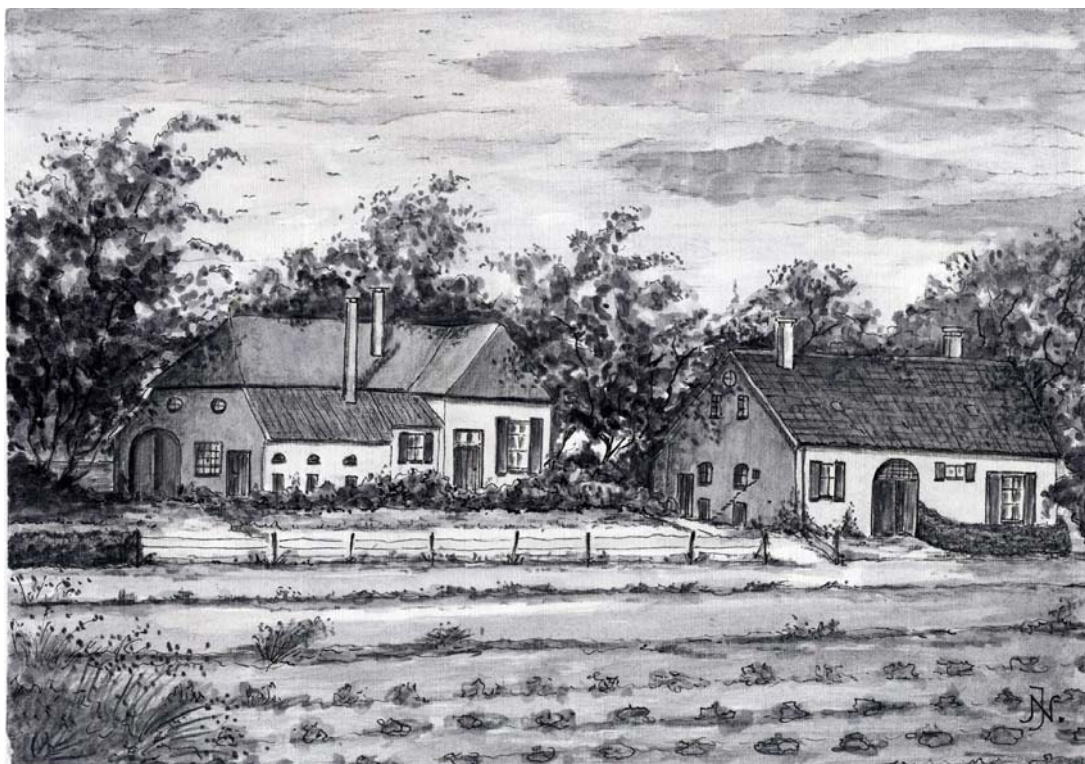
Johannes Bernardus Mulder woonde na zijn huwelijk in 1868 met zijn vrouw bij zijn ouders, waar in 1869 ook zijn dochter werd geboren. Kort daarna vestigde hij zich vanuit Aerdt in Herwen, waar hij met vrouw en kind inwoning vond op de Berkhaag (nu Molenstraat 9). Na zijn overlijden bleef zijn weduwe nog enige tijd op de Berkhaag wonen, vertrok vervolgens naar Arnhem, maar keerde vandaar weer terug in Herwen. De woonruimte op de Berkhaag werd ingenomen door haar zwager Petrus Mulder, die ook het kostersambt van zijn broer overnam.

De kosterij te Herwen

De notulen van het kerkbestuur vermelden d.d. 10 november 1833 *'dat op een grondstuk daartoe door den Heer Opper Kerkmeester op billijke voorwaarden aangeboden, zal worden gebouwd eene woning voor den Koster-Organist volgens een daar van te maken bestek en begroting van Kosten'*. Het plan kwam evenwel niet tot uitvoering. In plaats daarvan verrees op het door Van Hugenpoth aangeboden stuk grond in 1843 de school (zie *De Waardsman* 2005/3). De grond maakte ooit deel uit van de Imbiesens (Inbiesens) Bouwing. Het huisperceel van die bouwing werd in 1775 door de weduwe van Ruth Vermaas en haar zoon Hendrik aangekocht. Na deze Hendrik volgde een zoon Hendrik Vermaas en na diens dood werd de grond tussen de dijk en het huidige Kosterijpad door zijn kinderen opgedeeld. Het land langs het toenmalige Kerkpad (nu Kosterijpad) kreeg Franciscus Johannes Vermaas. In 1877 bouwde hij daarop een huis. Aanvankelijk woonde hij er zelf, maar al snel vertrok hij naar Rindern bij Kleef. Doordat hij niet kon voldoen aan zijn hypothecaire lasten, werd het huis met de bijbehorende grond in 1880 publiek verkocht. Koper werd Bernard Willem Colenbrander, predikant van de Hervormde Gemeente Herwen, Aerdt en Pannerden, wonende te Herwen (nu Polderdijk 14). Na diens vertrek naar Naaldwijk kwam het perceel opnieuw onder de hamer en werd bij publieke veiling in 1889 voor f 3.460,- aangekocht door Johannes Hendrikus Verhoeven. Die deed dat uit naam van Hendrikus Johannes Terwindt, rooms katholiek priester en pastoor te Herwen, die het vervolgens overdeed aan het parochiebestuur. Die omweg werd door de pastoor gemaakt, omdat hij eerst toestemming moest hebben van het bisdom en in afwachting daarvan had hij het alvast zelf gekocht. Kort daarna werd het de woning van koster Petrus Mulder, welk bij de boedelscheiding na zijn overlijden nadrukkelijk wordt aangeduid als *'de Kosterij te Herwen'*. Het kerkbestuur heeft het in huurzaken doorgaans over het *'Kostershuis'*.

Het werd ook de woning van Frans Mulder, die daar een complete hofstede van maakte. Nadat hij in 1929 zijn eigen hofstede had aangekocht, werd de kosterswoning door het kerkbestuur verhuurd aan de familie Frans Jacobs, tot dan toe woonachtig geweest in Tuindorp.

Ze woonden er 38 jaar tot het huis in september 1968 werd afgebroken, nadat het kerkbestuur het met andere gebouwen aan het Kosterijpad aan de gemeente Herwen en Aerdt had verkocht om daar een rij nieuwbouwhuizen te realiseren. Het bouwterrein op de plek van de voormalige kosterij werd op 22 juni 1970 gekocht door de kleermaker, manufacturer Joseph Cornelis Notten aan de Keurbeek die op zijn nieuwe huis aan het Kosterijpad 4 de naam '*Kostershof*' liet aanbrengen.

De voormalige kosterij van Herwen in combinatie met het pand Polderdijk 81 (tekening Jo Notten).

Petrus Mulder

Het bevolkingsregister van Aerdt 1870-1880 vermeldt Petrus Gerardus Patricius Mulder als schoenmakersknecht, inwonende bij zijn ouders aan de Heuvelakkersestraat. Na zijn huwelijk trok hij naar Herwen en volgde zijn overleden broer op, zowel als inwoner op de Berkhaag als koster in de Sint Martinuskerk te Herwen en Aerdt. Hij werd er tevens organist. Naast de kerkelijke functies trad hij nogal eens op als afslager bij openbare verkopen of verpachtingen, een activiteit welke ook door enkele van zijn zoons werd bedreven. In feite noemde de afslager het bedrag waarop een te veilen object aangehangen werd en vervolgens afliep totdat een koper gemijnd had. Soms zette hij daarbij zelf in op het onroerend goed en het kwam wel voor dat hij '*eraan bleef hangen*', zoals dat in de volksmond heet. De afslager werd dan ongewild koper.

Bij zijn overlijden in 1906 vermeldde pastoor Gerardus Massa: '*Al van kindsbeen af in dienst van Gods kerk en later ruim veertig jaren als koster en organist*'.

Terwijl zijn vrouw waarnemend koster was, verrichtte zoon Frans al tijdens het ziekbed van zijn vader vanaf mei 1906 op de jeugdige leeftijd van nog geen 17 jaar de taken van koster.

In de vergadering van het kerkbestuur d.d. 10 april 1907 werd de verhuring van het kostershuis besproken, aangezien het huurcontract met de koster tengevolge van diens overlijden was komen te vervallen. Nadat diens zoon Frans als koster en organist was aangesteld, had de weduwe Mulder-Pouwels een verzoek ingediend om vermindering van huur of vermeerdering van salaris voor haar zoon. Als reden voerde zij aan, dat het verzorgen en behoorlijk schoon en op orde houden van de

nieuwe kerk sedert 1905, 'zooveel grooter dan de oude', ook meer tijd en arbeid vorderde. Het kerkbestuur besloot om aan de weduwe Mulder het kostershuis te verhuren voor dezelfde huursom en op dezelfde voorwaarden als aan haar overleden echtgenoot. Daar werd evenwel uitdrukkelijk aan verbonden dat het contract slechts gold, zolang haar zoon Frans, 'die thans het ambt van koster en organist bekleedt, bij haar inwoont, zullende, drie maanden na diens vertrek, of in geval van ontslag, drie maanden nadat het ontslag is gegeven, de huur, zonder nadere opzegging, van zelve eindigen'. Tegelijk werd besloten het salaris van haar zoon Frans als koster en organist met f 50,- te verhogen, terwijl de huur van het kostershuis met de tuin hetzelfde bleef en wel f 250,- per jaar.

Op 15 maart 1907 werd door notaris A.M.J. Willems te Zevenaar de nalatenschap beschreven van Petrus Gerardus Patricius Mulder, achterlatende zijn echtgenote en elf nog in leven zijnde kinderen, van wie een dochter kort na haar vader overleed. Bij testament d.d. 23 juni 1906 had hij aan zijn vrouw het levenslang vruchtgebruik van zijn bezittingen gelegateerd. Tot de boedel behoorde een huis met erf, boomgaard, bouw- en weiland aan de Herwensedijk (later huisnummer 58) en voorts enkele percelen bouw- en weiland in de Geitenwaard en onder Aerdt. De nalatenschap werd in zijn geheel toegedeeld aan Johanna Gesina Pouwels, weduwe van Petrus Gerardus Patricius Mulder, zonder beroep wonende te Herwen.

De hofstede aan de Herwensedijk verkocht de weduwe op 10 oktober 1911 aan haar zoon Gerrit. Op 21 september 1917 verkocht zij aan zoon Frans 'organist en koster der Roomsche Katholieke Kerk te Herwen' de overige percelen onder Herwen en verder alle meubilaire goederen met inbegrip van het vee, landbouwgereedschappen en voorts alle roerende goederen, 'welke zich thans bevinden in de Kosterij te Herwen', uitgezonderd het bed 'met toebehooren thans in gebruik bij verkoopster met linnengoed en al hare kleederen en lijfscieraden'. Het onroerende was gewaardeerd op f 4500,- en het roerende goed op f 500,-. Daarvan was een bedrag van f 1200,- voor zijn jongste zuster, welke som zij echter niet kon opvorderen zolang zij bij hem bleef inwonen. Voor het restant nam Frans Mulder de verplichting op zich om zijn moeder kost en inwoning te verschaffen en verder voor haar te zorgen.

Bid voor de Ziel van Zaliger
JOHANNA HENDRIKS,
Echtgenoot van
Antonius de Laak,
geboren te Herwen den 10en April 1833,
overleden aldaar in den gezegenden ou-
derdom van bijna 75 jaren den 11en Maart
1908, en den 14en derzelfde maand begra-
ven op het R. K. Kerkhof van
Herwen en Aerdt.

„Ons leven reikt tot zeventig, hoogstens tot tachtig jaren; het overige is alleen kwelling en smart.” (Psalm 89, 10.)
„Een eerekroon is de hooge ouderdom, die op den weg der gerechtigheid bereikt wordt.” (Spreuk 16, 31.)
„Wees altijd bereid en leef zoo, dat de dood u nooit onvoorbereid vinde.” (Thom. a Kemp. Navolging 1, 23.)
„God gaf, God nam. Het is geschied gelijk het den Heer behaagd heeft. De Naam des Heeren zij gezegend.” (Job. 1, 2.)
Mijne dierbaren, weest niet bedroefd, gelijk deganen, die geen hoop hebben: allen, die in Jezus ontslapen zijn, zullen met Hem verrijzen.” (Thess. 4, 11, 12.)
„Bemind zij overal het Heilig Hart van Jezus.” (100 dagen aflaat.)
„Zoet Hart van Maria, wees mijne zaligheid.” (300 dagen aflaat.)
„Heilige Jozef, Vriend van het H. Hart, bid voor ons.”
(100 dagen aflaat eenmaal per dag.)
R. I. P.

Wed. P. G. P. Mulder, Herwen.

Bid voor de Ziel van Zaliger
Maria Gerarda Catharina Mulder,
Echtgenoot van
Carolus Verhoeven,
geboren te Herwen en Aerdt 12 November 1863, na het ontvangen der H.H. Sacramenten, in den ouderdom van bijna 44 jaren overleden, 4 September 1913, en den 8en d. o. v. op het R. K. Kerkhof van Herwen en Aerdt begraven.

Als eene zorgzame Martha heeft zij tot in de laatste dagen haars levens de plichten voor echtgenoot en kinderen met liefde en ijver vervuld — doch vergat daarbij niet het ééne noodzakelijke: dagelijks met Maria haar hart te verheffen tot God. Luc. X, 39.

Op haar vertrouwde het hart van haren man — zij werd bemind door hare kinderen, zij was geëerd door allen, en niemand sprak kwaad van haar.
Prov. XXXI, 11. Judith, VIII, 8.

Dierbare echtgenoot, God sprak en nam mij van U weg, maar vertrouwd op Hem.

Heilige Vader, bewaar in Uwen naam hen, die Gij mij gegeven hebt — toen ik bij hen was, heb ik hen bewaard in Uwen naam — nu kom ik tot U en bid dat Gij hen voor het kwaad behoeden zult.

Mijne kinderen, blijft God dienen, eert Uwen vader, vergeet de zorgen uwer moeder niet, en bidt voor mij.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (300 dag. afl.)
Zoet Hart van Maria, wees mijne toelucht. (300 dag. afl.)
Zij ruste in vrede.

F. B. Mulder, Koster-Organist, Herwen.

Met vermelding van zijn naam gaf de plaatselijke koster aan dat hij het bidprentje had verzorgd.

Koster-organist

Uit het plan van het kerkbestuur anno 1833 om een woning te bouwen '*voor den Koster-Organist*' blijkt dat die combinatie al langer bestond en zowel Petrus Mulder als zijn zoon Frans vervulden naast het kosterschap ook de functie van organist. De kwaliteiten daarvoor werden voornamelijk door ervaring opgedaan.

In de in 1819 gebouwde kerk stond aanvankelijk geen pijporgel. Wellicht was er een harmonium. Pas in 1838 werd een echt orgel geplaatst. Het besluit daartoe werd genomen in een vergadering van het kerkbestuur, gehouden te Aerdt op 10 november 1833. Op voorstel van Alexander W.J.J. baron van Hugenpoth als opperkerkmeester '*en ten einde te voldoen aan het verlangen van een aantal Gemeentenaren, is besloten dat er eene inzameling zal plaats hebben tot het oprigten van een Orgel, waarvan de Heer Pastoor de nodige aankondiging van den Predikstoel zal gelieve te doen*'.

Tijdens de gewone jaarlijkse vergadering gehouden te Herwen op 21 september 1837 werd de financiering besproken '*tot het daarstellen van een Orgel*'. Omdat de aanschaf '*de krachten van het Kerkenfonds te boven gaan*', zou daarvoor een inschrijving van gelden komen en een collecte worden gehouden. Op 27 november 1837 had de pastoor twee bestekken '*van eenen nieuwen Orgel*' van de orgelbouwer Nolten (Nölting) uit Emmerich. Gekozen werd het tweede ontwerp, terwijl aan de kerkmeesters de opdracht werd gegeven '*zoo spoedig mogelijk te zorgen voor den uitvoer van het werk*'. De kosten bedroegen f 1.200,-. Het orgel had elf registers met een totaal van 704 pijpen. In de gehouden vergadering te Herwen van 29 September 1840 bleek dat er met de installatie ervan meer was gebeurd, want '*de Kosten ter daarstelling van het Orgel en aanhoorigheden met inbegrip der borstwering van het zangkoor bedragen te zamen de Som van f 1402,43*'. De gedane bijdragen bedroegen f 533,80 en de kerkkas was goed voor het tekort van f 868,63.

Welk muziekinstrument er in de nieuwe kerk van 1905 werd geplaatst, is niet bekend. Was het orgel uit de oude kerk overgezet? Zeker is dat er op 23 december 1923 een nieuw Mannborg orgel (harmonium) in gebruik werd genomen. Na verkregen machtiging van het Aartsbisdom d.d. 13 november 1923 werd dat door het kerkbestuur aangeschaft bij de firma Tetsch en May te Emmerich voor de som van f 840,-. Zonder fondswerving werd het bedrag betaald uit de kerkkas. Tot in 1951 stond het trap-harmonium in de kerk op de koorzolder. Deze bevond zich aanvankelijk niet achter in de kerk, maar boven de sacristie.

De eerste plannen voor de bouw van een kerkorgel werden in 1943 op papier gezet en een offerte werd aangevraagd. Tijdens de vergadering van het kerkbestuur op 4 november 1943 wordt er ook melding gemaakt van een orgelfonds. Ter gelegenheid van het 25-jarig priesterjubileum van pastoor Cornelis Johannes Josephus Terwisscha van Scheltinga was daarvoor f 7.200,- bijeengebracht door de parochianen. Een nieuw orgel ging echter ruim f 11.000,- kosten. Een jaar later zat er al een som van f 10.800,- in de pot. Met de firma Pels en Zn uit Alkmaar werd een kontrakt gesloten voor de levering van een pijporgel. Maar door materiaalgebrek tijdens en na de Tweede Wereldoorlog gingen de plannen de la in. In 1949 kwam een prijsopgave uit op f 19.200,-. Nadat de goedkeuring van het bisdom er was, werd het orgel gebouwd. Pastoor J. Poodt zette op 25 mei 1951 'de eerste pijp'. Dit historische feit is schriftelijk vastgelegd op de middelste pijp van de voorste rij van de 942 pijpen. Het nieuwe orgel, zoals dat thans nog in de kerk aanwezig is, heeft veertien registers van twee tot zestien voet en twee manualen van elk 4½ octaaf met een volledig pedaal.

Frans Mulder

Ingevolge de afspraak met het kerkbestuur bewoonde Frans Mulder de kosterij. Hij trouwde en ook in het kostershuis werden zijn vijf kinderen geboren. Geleidelijk breidde hij voor eigen rekening op

die plaats zijn agrarische activiteiten uit, waarmee het meer op een boerderij ging lijken en er meer vee kon worden gehouden. Het salaris van koster alléén was niet toereikend om van rond te komen. Omtrent 1928 was de opbrengst van de pastoorscollecte aanzienlijk teruggelopen, maar met de huis-aan-huis collecte voor de koster was het nog erbarmelijker gesteld. In die dagen vóór Pasen maakte de koster zelf *'Een rondgang door de parochie om hetzij enige eijeren, hetzij eenig geld in ontvangst te nemen. Dit bracht niet meer op dan f 70,- tot f 80,-. Moeilijker nog zwaarder valt zulks, wijl met het geld bovengenoemde gaven, ook meermalen verschillende minder aangename zinspelingen en krenkende bejegeningen in ontvangst moesten worden aangenomen'*. Net als de pastoorscollecte werd ook deze collecte afgeschaft en daarvoor in de plaats kreeg de koster jaarlijks f 100,- uit de kerkekas.

Met een notariële akte d.d. 22 oktober 1929 kocht Frans Mulder, *'koster en organist der Roomsche Katholieke Kerk te Herwen'* van Hendrika Jacoba Otten, weduwe van Gerardus Johannes Helmes te Herwen *'een hofstede bestaande uit huis met tuin, boomgaard en bouwland, staande en gelegen aan den Rijndijk te Herwen, kadastraal genummerd B 1177, groot 48 aren en 70 centiareen. De koopsom bedroeg f 5000,- welke moet worden betaald voor of op 2 november aanstaande'*.

De overname van de boerderij annex werkplaats van de familie Helmes aan de huidige Polderdijk 81 en het verlaten van het kostershuis leverde onduidelijkheid op bij het kerkbestuur blijkens een brief die pastoor Bernardus Bergervoet, pastoor te Herwen en Aerdt, in april 1929 zond aan zijn in 1927 met emeritaat naar Amersfoort vertrokken voorganger Gerardus Massa. Het handelde over hetgeen er precies was afgesproken tussen het kerkbestuur en de koster-organist Frans Mulder betreffende de uitbreidingen van het kostershuis. Het antwoord van oud-pastoor Massa luidde aldus:

'Toen de vader van Frans gestorven was, was Frans nog minderjarig. De weduwe bleef in het kostershuis wonen, terwijl Frans voor zijn moeder het kosterschap waarnam en bij de godsdienstoefeningen het orgel bespeelde, dus als koster en organist. Zoo is hij, opgroeiend, koster en organist gebleven, terwijl hij ook voor en met zijn moeder de kleine veestapel verzorgde. Langzamerhand en als het ware ongemerkt is hij er boer bij geworden, en vooral toen hij, getrouwd zijnde, het boerenbedrijf trachtte uit te breiden, waardoor de veestapel groter werd en het aantal koeien en varkens toe nam, toen kreeg hij vanzelf behoefte aan meer ruimte. Hoewel nu bij het Kerkbestuur nimmer het plan bestaan heeft om het kostershuis tot boerderij in te richten, zoo heeft het Kerkbestuur toch geleidelijk aan Frans toegestaan de verlangde veranderingen te maken en nieuwe verbeteringen aan te brengen, zooals de afgetimmerde bergplaats voor groen, het aanleggen van een gierkelder enzovoort, wijl zulks zijn werk en arbeid zou vergemakkelijken. Bij dit alles echter is er door het Kerkbestuur nimmer aan gedacht dat Frans het kostershuis zou verlaten, of liever, het heeft steeds gemeend dat hij het zou blijven bewonen. Vandaar dat er bij dit alles ter goeder trouw is gehandeld, en dat er bij het aanbrengen van voornoemde veranderingen geen voorwaarden gemaakt zijn, tenzij slechts deze eene voorwaarde, dat Frans zelf de kosten moest dragen, terwijl er volstrekt geen sprake van geweest is, dat hem bij vertrek of anderzints eenige vergoeding zou worden gegeven. De gedachte van het Kerkbestuur moet, dunkt me, ook wel de gedachte van Frans geweest zijn, nl. om het kostershuis te blijven bewonen. Want anders zou hij er toch niet zoveel aan ten koste hebben gelegd. Alhoewel nu, volgens de wet, wat spijkervast is, moet blijven, zou het toch, dunkt me, billijk wezen, dat hij hetgeen hij op eigen kosten heeft aangebracht ook mede neme, zooals bijvoorbeeld de afgetimmerde bergplaats voor graan en andere voorwerpen of zaken door hem aangebracht. Behoudens natuurlijk dat het huis bij dat alles intact blijve.

Uit deze uiteenzetting kunt U als van zelve de gevolgtrekking maken, dat het waarschijnlijk niet in de notulen zal zijn te vinden, wijl alles ter goeder trouw is geschied, en dat het slechts geleidelijk, als het ware ongemerkt, het een na het ander ten gerieve van Frans is toegestaan.

Met beste groeten, (w.g.) pastoor Massa'.

Reglement voor de koster

Als opvolger van pastoor Cornelis Terwisscha van Scheltinga kwam in 1946 pastoor Johannes Poodt naar Herwen en Aerdt. En om pastoor Poodt kon men niet zomaar heen. Dat heeft ook koster Frans Mulder ondervonden. Gelijk in mei 1946 zijn op papier te vinden: *'De instructies voor den koster van de H. Martinus te Herwen en Aerdt'*.

1. *De koster vervult tevens de functie van organist, doodgraver en klokkeluiders.*
2. *Werkzaamheden van den KOSTER: het schoonhouden van het geheele gebouw en het kerkplein.*
3. *De zorg voor alles wat voor de uitoefening van den eeredienst noodig is, dus ook assisteren bij de toediening van het H. Doopsel.*
4. *Bij afwezigheid van een misdienaar, de mis dienen.*
5. *Op door den pastoor vastgestelde tijden de kerkdeuren openen en sluiten.*
6. *Het koper- en zilverwerk geregeld poetsen.*
7. *ORGANIST: Het orgelspel bij de godsdienstoefeningen verzorgen en zoo noodig de zangers helpen bij den zang door mee te zingen.*
8. *De repetities van het zangkoor bijwonen en het orgelspel verzorgen.*
9. *Bij afwezigheid van den directeur de leiding op zich nemen van den zang, zoowel tijdens de godsdienstoefeningen als de repetities.*
10. *DOODGRAVER: De begrafenis verzorgen van alle dooden, die op het kerkhof der parochie begraven worden, en het begrafenisregister van het kerkhof bijhouden en jaarlijks door den burgemeester doen viseeren.*
11. *KLOKKENLUIDER: De klokken luiden volgens opgave van den pastoor. En het uurwerk in den toren opgang houden en verzorgen.*
12. *De koster zorgt tevens voor het schoon houden van het parochiehuis, en voor het tijdig aanmaken van de kachels aldaar. De grote zaal, gebruikt, voor gymnastiekonderwijs, wordt vanwege het Schoolbestuur schoon gehouden. Wordt deze zaal gebruikt voor andere doeleinden, zoo zorgt de koster voor het in orde brengen dezer zaal en het weer schoonmaken na afloop.*
13. *Overigens is de koster verplicht, al die werkzaamheden te verrichten welke de pastoor hem redelijkerwijze opdraagt.*

Ongenoegen ontstond er met pastoor J. Poodt. Per 1 juni 1952 beëindigde Frans Mulder zijn aanstelling als koster en organist. Zijn ontslagname werd besproken in de vergadering van het kerkbestuur op 3 juni 1952. Het verslag heeft het handschrift van pastoor Poodt. *'Hij heeft zelf vrijwillig ontslag genomen. Er zal niet meer op terug gekomen worden, ook al zou hij zich zelve weer komen aanbieden. Het wordt in plaats van een verlies, een voordeel en opluchting en gelukkige aangelegenheid beschouwd'*.

Het is jammer, maar pastoor en koster konden niet met elkaar overweg. Voor zijn uiteenlopende functies had de pastoor al plaatsvervangers gevonden. Het werk dat eerst door één persoon werd verricht, werd toen door een aantal mensen gedaan. Frans Mulder ging in Babberich wonen en hij werd organist bij de Zusters Franciscanessen in het klooster aan de Beekseweg te Babberich. In 1960 werd hij daar gehuldigd voor 50 jaren als organist in dienst van de kerkgemeenschap en ontving de pauselijke onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice.

Frans Mulder overleed op 25 april 1961 in het Zustersklooster te Babberich en is aldaar begraven op 28 april. Zijn echtgenote overleed in het ziekenhuis te Zevenaar op 30 augustus 1978 en werd eveneens in Babberich begraven.

In Herwen werd het bedrijf aan de Polderdijk voortgezet door zijn zoon Gerardus Petrus Patricius Mulder, beter bekend als *'Gerrit van de köster'*. Met zijn vrouw Gerda Berendsen maakte hij er een goedlopende zaak van en breidde dat zelfs uit met een benzinepomstation.

Anno 2005 bewonen Gerda Mulder-Berendsen met haar zoon, schoondochter en kleinkinderen het huis aan de Polderdijk 81-81A.

Frans Mulder achter het harmoniumorgel in de kerk van Babberich (foto: collectie Ronald Mulder).

Uitreiking van de pauselijke onderscheiding 'Pro Ecclesia et Pontifice' aan Franciscus Bernardus Mulder op 9 december 1960 te Babberich (foto: collectie Ronald Mulder te Herwen). In aanwezigheid van mevrouw Mulder spelde de gardiaan van het Kapucijnenklooster, pater drs. Sylvester, de jubilaris de onderscheiding op, verkregen voor diens talrijke werkzaamheden voor de eredienst, onder meer als koster, zanger en organist. Daarbij herinnerde hij eraan hoe Frans Mulder *'reeds op zijn 6^e jaar het orgel bespeelde, waarbij zijn vader dan de registers opende'*.

Stamlijn Mulder

De in zes generaties opgestelde stamlijn spitst zich toe op de gezinnen, die vanaf 1785 in Aerdt en vervolgens in Herwen woonden, en die in het bijzonder als koster in dienst waren van de rooms katholieke kerk van Herwen en Aerdt.

De weergave van (voor)namen en data zijn zo veel mogelijk volgens de akten van de burgerlijke stand en de bevolkingsregisters van Herwen en Aerdt. Soms wijken kerkelijke registraties daarvan af. De invoeging van kindskinderen is aangegeven met ^.

I. Jan Mulder.

Joannes Mölder /Johan of Jan Mulder, gedoopt R.K. Wehl op 13 juli 1755, overleden te Aerdt op 25 oktober 1826, onwettige zoon van Catharina Vos en Willem Mulder echtelieden, arbeiders gewoond hebbend en overleden te Elten (volgens zijn overlijdensakte was hij geboren in Wehl op 26 juli 1755 en kennelijk bij het huwelijk van zijn ouders gewettigd); arbeider, tabaksplanter, wonende te Aerdt (zie *De Waardsman 2004/4*); trouwt R.K. Aerdt 22 mei 1785 /ondertrouw N.G. Herwen en Aerdt op 6 mei 1785 met Jacoba (ook Jacomijne of Jochemina) Verhoeven, gedoopt R.K. Aerdt 1 juni 1763, overleden Aerdt 2 november 1844, dochter van Arnoldus Verhoeven, landbouwer, en Theodora (Dorothea) van Lier, wonend te Aerdt;

- kinderen:

- 1- *Joanna* /Hanna, gedoopt R.K. Aerdt 7 september 1785, overleden Arnhem 16 februari 1870; trouwt Arnhem 2 mei 1827 Johann Theodor Haselhof (Derk Hazelhof), timmermansknecht, gedoopt Rhede (Duitsland) 3 april 1789, overleden Arnhem 17 januari 1868, zoon van Remigius Haselhof, dagloner, arbeider, en Anna Catharina Beekman.
- 2- *Arnoldus*, gedoopt R.K. Aerdt 26 februari 1788, overleden Aerdt op 18 juni 1850; veerknecht bij zijn zwager en zuster aan het Aerdtsse veer (nu Aerdtsedijk 8).
- 3- *Joannes Wilhelmus*, gedoopt R.K. Aerdt 2 april 1791, overleden Aerdt 8 maart 1792 een kind van Jan Mulder.
- 4- *Theodora*, gedoopt R.K. Aerdt 24 april 1793, overleden Aerdt op 13 maart 1857; naaister wonende te Aerdt, en later 'het veermans bedrijf uitoefenende'; trouwt I. Herwen en Aerdt op 4 augustus 1827 (huwelijksvoorwaarden op 1 augustus 1827) met Wilhelmus /Willem Jurrius, kleermaker, gedoopt R.K. Aerdt 28 september 1783, overleden te Aerdt op 13 juni 1830, zoon van Wannerus /Wander Jurrius, veerman, en Catharina Valks te Aerdt; trouwt II. Herwen en Aerdt 4 mei 1832 (huwelijksvoorwaarden 24 april 1832) met Adamus /Adam Driessen, dienstknecht, landbouwer, tapper, veerman, wonende te Aerdt, geboren te Keeken op 11 juni 1793, overleden op het veerhuis te Aerdt 27 maart 1851, zoon van Wilhelmus Driessen en Johanna Daamen, gewoond hebbend en overleden te Keeken (Duitsland).
- 5- *Wilhelma*, gedoopt R.K. Aerdt 25 december 1797, overleden Aerdt op 11 januari 1797 een kind van Jan Mulder.
- 6- *Gerardus*, gedoopt R.K. Aerdt 21 april 1799; volgt II.
- 7- *Joannes Wilhelmus*, gedoopt R.K. Aerdt 4 mei 1803.
- 8- *Catharina*, gedoopt R.K. Aerdt 14 oktober 1805, overleden Aerdt op 27 december 1830.

II. Gradus Mulder.

Gerardus Mulder (Mölder), gedoopt R.K. Aerdt 21 april 1799, overleden te Aerdt op 19 mei 1878, zoon van Jan Mulder (Joannes Mölder) en Jacoba Verhoeven; arbeider, timmerman, eigen werk doende, ook koster, wonende te Aerdt aan de Heuvelakkersestraat (nu huisnummer 16); trouwt Herwen en Aerdt op 3 februari 1831 met Johanna Catharina Berndsen (ook Berendsen), geboren in de Husselarij onder Groessen, gedoopt R.K. Groessen 17 juli 1807, overleden Aerdt op

15 januari 1877, dochter van Bernardus Berndsens (Berend Berendsen) en Theodora Keultjes te Groessen;

- kinderen:

1- *Catharina*, geboren Aerdts 1 december 1831 (doopgetuige R.K. Herwen en Aerdts 23 oktober 1878 en 21 augustus 1889).

2- *Johanna Theodora*, geboren Aerdts op 10 november 1833, overleden te Arnhem op 15 april 1886; dienstmeid wonende Arnhem;

trouwt Arnhem op 29 april 1857 Jan Liethof, melkboer, landbouwer, wonende te Arnhem, geboren Arnhem op 5 februari 1830, overleden te Arnhem 8 maart 1897, zoon van Johannes /Jan Liethof, melkboer, landbouwer, en Johanna Jansen te Arnhem.

3- *Johannes Bernardus*, geboren Aerdts 21 oktober 1835, overleden te Herwen op 9 december 1872; arbeider, zaakwaarnemer, koster, wonende op het oudershuis aan de Heuvelakkersestraat te Aerdts en te Herwen inwonend op de Berkhaag, nu Molenstraat 9, (opmerkelijk is dat Jan Mulder jaren later in de overlijdensakte van zijn dochter te Emmerich als visser wordt genoemd; hier zou wel eens verwarring kunnen zijn met het beroep van haar schoonvader Jan Verhoeven);

trouwt Herwen en Aerdts op 4 november 1868 met Jacoba van Maastricht, dienstbode wonende te Herwen en Aerdts, geboren Arnhem 23 november 1829, overleden te Herwen op 11 augustus 1899, dochter van Gerrit van Maastricht, huisbediende wonende Arnhem op de Beek, en Maria Verburgt;

^ kinderen:

a. Maria Gerarda Catharina, geboren Aerdts 12 november 1869, overleden te Emmerich in het St. Willibrordusspital op 4 september 1913;

trouwt Herwen en Aerdts 17 juli 1896 Carolus /Carel Verhoeven, geboren Herwen 30 maart 1859, overleden Venraij 1 februari 1940, winkelier, wonend Aerdts (nu Herwensedijk 52-54 te Herwen), zoon van Johannes Verhoeven, visser, en Anna Maria Grob te Herwen; hij hertrouwde Herwen en Aerdts 21 augustus 1919, R.K. Herwen en Aerdts 25 augustus 1919 Johanna Hendrina Kateman.

4- *Maria*, geboren Aerdts 7 april 1838, als eerwaarde zuster Euphemia genoemd op 9 oktober 1884.

5- *Gradus Wilhelmus Martinus*, geboren Aerdts 20 september 1840, overleden Ressen 14 november 1914; zaakwaarnemer, opzichter, tabaksplanter, akkerbouwer; vertrekt op 22 februari 1873 vanuit Aerdts naar Lakemond, gemeente Heteren, vandaar met zijn gezin, zijn zwager Bernardus Hoes en zijn schoonzuster Theodora Hoes op 18 mei 1900 naar Ressen, gemeente Bemmelen;

trouwt Heteren 22 februari 1873 Catrina Hermina Hoes, geboren te Herveld op 9 november 1840, overleden Ressen op 18 augustus 1900, dochter van Lambertus Hoes, tapper, arbeider, landbouwer, en Anna Maria Miendjes (Mientjes), te Lakemond, gemeente Heteren;

^ kinderen:

a- Gradus Arnoldus, geboren Heteren-Lakemond 10 februari 1874, gewettigd op 22 februari 1874, overleden te Pannerden op 8 januari 1936; koster te Pannerden, op 20 maart 1900 komende vanuit Heteren-Lakemond, in 1901 lid van het kerkkoor, in 1908 organist, in 1913/14 directeur-organist te Pannerden, waar hij eveneens pianolessen gaf, ook genoemd afslager en landbouwer; na 1926 was hij geen koster-directeur-organist meer;

trouwt te Zevenaars op 26 mei 1904 met Allegonda Paulina van Kempen, geboren te Oud-Zevenaars op 17 december 1866, overleden te Pannerden 29 april 1953, dochter van Bernardus van Kempen, tapper te Oud-Zevenaars, en Catharina Reijmer.

b- Bernardus Johannes, geboren te Heteren-Lakemond op 15 februari 1874, landbouwer wonende te Ressen ("Het Groote Meer"), ongehuwd, overleden te Utrecht 17 december 1955; bij testament d.d. 24 januari 1955 tot zijn erfgenamen benoemd zijn zuster, Anna Maria Catharina Mulder, weduwe van Bartolomeus Hendriks, wonende te Beek bij Nijmegen, zijn nicht (zusterskind) Catharina Agnes Arnolda Hendriks, gehuwd met Theodorus Antonius Derksen, onderwijzer te Winterswijk, Weverstraat 17, zijn nicht (broerskind) Johanna Maria Bernarda Theodora Mulder, gehuwd met Johannes Theodorus Pijnappel, bakker wonende te Pannerden, Dorpsplein 4, zijn neef (broerskind) Wilhelmus Bernardus Theodorus Mulder, landbouwer wonende te Pannerden, Rijnstraat 1 (later Oude Rijnstraat 1); laatstgenoemde kreeg de boerderij te Ressen onder uitkering aan zijn mededeelgenoten van het hun toekomstige deel.

c- Arnoldus Lambertus, geboren te Heteren-Lakemond op 9 juli 1875, landbouwer wonende te Ressen ("Het Groote Meer"), ongehuwd, overleden te Ressen 5 november 1944; bij testament d.d. 20 maart 1942 tot zijn erfgenaam benoemd zijn broer Bernardus Johannes Mulder.

d- Anna Maria Catrina, geboren te Heteren op 17 maart 1878, wonende te Beek (anno 1957); trouwt te Bemmelen op 18 januari 1921 met Bartholomeus Hendriks, bakker, geboren te Beek-Ubbergen op 24 augustus 1885, zoon van Cornelis Hendriks, broodbakker te Beek-Ubbergen, en Catharina Driessen.

e- Catrina Theodora Maria, geboren te Heteren op 16 februari 1881; trouwt te Bemmelen op 22 februari 1922 met Johannes Cornelis Hendriks, landbouwer, geboren te Beek-Ubbergen op 5 september 1877, zoon van Cornelis Hendriks, broodbakker te Beek-Ubbergen, en Catharina Driessen.

6- *Wilhelmina Jacoba*, geboren te Aerdtsdijk op 27 maart 1843, overleden te Herwen op 18 maart 1921; landbouwster, ongehuwd, wonende op het ouderhuis aan de Heuvelakkersestraat; zij verkocht op 6 oktober 1920 haar bezittingen in Aerdtsdijk aan haar neven Franciscus Bernardus Mulder, koster te Herwen, en aan Gerrit Johannes Leo Mulder, meester schoenmaker te Herwen, waarbij de koopsom door Franciscus Bernardus Mulder kon worden voldaan door haar bij zich in huis onderdak te verschaffen en haar verder met alles te verzorgen.

7- *Arnoldus Antonius*, geboren te Aerdtsdijk 30 december 1845, overleden te Aerdtsdijk op 3 november 1859.

8- *Susanna Wilhelmina*, geboren te Aerdtsdijk 13 september 1848, overleden te Aerdtsdijk op 27 juni 1850.

9- *Petrus Gerardus Patricius*, geboren te Aerdtsdijk 19 maart 1851; volgt III.

10- *Henricus Johannes Jacobus*, geboren te Aerdtsdijk 26 februari 1854, overleden te Aerdtsdijk op 14 februari 1891; opzichter, afslager, zaakwaarnemer; ongehuwd wonende met zijn zuster Wilhelmina Jacoba op het ouderhuis aan de Heuvelakkersestraat; hij kocht mede voor zijn zuster Wilhelmina Jacoba een hofstede aan de Aerdtsdijk (werd verhuurd) en hij benoemde haar bij testament d.d. 14 januari 1891 tot zijn enige erfgenaam.

Bij gelegenheid van het huwelijk van Gerardus Johannes Leo Mulder en Grada Maria Hoes op 24 april 1912 (foto: collectie Ronald Mulder te Herwen).

Staande als vijfde van rechts Frans Mulder; zittend voor hem zijn moeder Johanna Gesina Mulder-Pouwels; links zittend de ouders van de bruid Gradus Theodorus Hoes en Elisabeth Ketels.

III. Petrus Mulder.

Petrus Gerardus Patricius Mulder, geboren Aerdt 19 maart 1851, overleden te Herwen 27 september 1906, zoon van Gerardus Mulder en Johanna Catharina Berndsens;

schoenmaker en koster wonende te Herwen;

trouwt Herwen en Aerdt op 27 mei 1876 Johanna Gesina Pouwels, geboren te Herwen 8 juli 1850, overleden te Didam op 22 juni 1938, dochter van Gerhardus Pouwels, koopman, akkerbouwer, en Wilhelmina Hermsen te Herwen;

- kinderen:

1- *Catharina Wilhelmina Gerarda*, geboren Herwen 6 maart 1877, huishoudster te Nijmegen in 1907, later wonende te Baarn;

trouwt Herwen en Aerdt op 5 augustus 1913, R.K. Herwen en Aerdt 5 augustus 1913 Matheus Post, tuinman wonende te Baarn, geboren te Baarn op 19 april 1873, zoon van Johannes Jacobus Post en Gerritje Majoor te Baarn.

2- *Gerardus Johannes Leo /Gradus*, geboren te Herwen 22 oktober 1878, overleden Herwen op 27 juli 1950;

meester schoenmaker, afslager, wonend te Herwen; hij kocht op 10 oktober 1911 van zijn moeder een huis met erf, boomgaard, bouw- en weiland onder Herwen aan de Herwensedijk gelegen, (later huisnummer 58; na brand nieuw gebouwd in 1912, afgebroken in 1970), waar hij werd opgevolgd door zijn zoon Gerardus Petrus Patricius;

trouwt Heteren 24 april 1912 Grada Maria Hoes, geboren Ubbergen 30 januari 1886, dochter van Gradus Theodorus Hoes, tabaksplanter, en Elisabeth Ketels;

^ kinderen:

a. Elisabeth Johanna Gesina, geboren Herwen 21 april 1913, overleden Tolkamer op 12 mei 2004; trouwt R.K. Herwen en Aerdt 22 oktober 1940 Cornelis Johannes Notten, geboren te Herwen 24 maart 1907, overleden te Zevenaar 24 december 1989, zoon van Johannes Everhardus Notten en Johanna Berndina Berendsen.

b. Johanna Jacoba Maria, geboren Herwen 27 juni 1914.

c. Catharina Maria, geboren Herwen 14 januari 1916, overleden Arnhem 10 februari 1959.

d. Gerardus Petrus Patricius, geboren Herwen 23 januari 1917, thans wonende te Pannerden, Schoolstraat 5 (eerder Herwensedijk 58; zie hier boven);

trouwt R.K. Pannerden 2 juli 1958 Petronella Janssen, geboren te Pannerden 21 februari 1925.

e. Theodorus Gerardus, geboren Herwen 28 oktober 1918, overleden Zevenaar 26 juni 2000; trouwt R.K. Dokkum 3 april 1945 Elisabeth Joosten, geboren te Angeren 17 augustus 1923, overleden te Zevenaar, (eerder wonende te Pannerden, Nieuwstraat 12), dochter van Theodorus Joosten en Gozina Maria Leenders.

f. Henricus /Hein, geboren te Herwen op 11 januari 1921, overleden 5 juni 1999;

trouwt R.K. Herwen en Aerdt op 23 november 1955 met Wilhelmina Bernardina Reintjes, thans wonende te Aerdt, Kerkweg 47, geboren 10 november 1932, dochter van Gerardus Reintjes en Bernardina Petronella Johanna Vierwind te Herwen (Pannerdensedijk 4).

3- *Wilhelmina Gesina*, geboren (tweeling) Herwen op 21 juli 1880, overleden te Gaanderen op 18 juni 1943;

trouwt Ambt Doetinchem 4 juli 1913, R.K. Gaanderen 8 juli 1913 met Albertus Gerhardus Bongers, brievengaarder wonende gemeente Ambt Doetinchem, geboren te Gaanderen op 10 februari 1888, zoon van Willem Bongers, winkelier te Gaanderen, en Hendrika Hendriksen.

4- *Johanna Gerarda*, geboren (tweeling) Herwen 21 juli 1880, zonder beroep te Herwen in 1907; trouwt met Frans Gasseling te Lengel.

5- *Johannes Willibrordus*, geboren (tweeling) Herwen 7 november 1881; slager wonende in Ruhrt (Duitsland) in 1907.

6- *Jacoba Maria*, geboren (tweeling) Herwen 7 november 1881, overleden Herwen op 9 oktober 1906.

7- *Hermanus Leo*, geboren Herwen 11 april 1883; in 1907 vermeld als slager wonende te Essen (Duitsland), vandaar op 29 november naar Gaanderen in de gemeente Ambt Doetinchem, op 6

augustus 1912 naar Terborg in de gemeente Wisch, op 17 september 1913 naar Winterswijk, op 28 juni 1915 naar Öding (Oeding, achter Winterswijk in Duitsland);
trouwt Ambt Doetinchem op 5 juli 1910, R.K. Gaanderen 6 juli 1910 Petronella Maria Wilhelmina van Hees wonende te Gendringen, geboren in Gendringen op 10 januari 1886, dochter van Josephus Johannes van Hees, steenfabrikant te Gendringen, en Clara Arnolda Smits;

^ kinderen:

a. Johanna Jozepha Maria, geboren Ambt Doetinchem-Gaanderen op 10 april 1911.

b. Leo Johannes Gerhardus, geboren Wisch-Terborg 7 augustus 1912, overleden te Wisch-Terborg op 3 december 1912.

c. Clara Aleida Gerharda, geboren Wisch-Terborg op 28 augustus 1913.

d. Constanca Leonarda Johanna, geboren Winterswijk op 28 september 1914.

8- *Maria Euphemia*, geboren Herwen 8 oktober 1884;

trouwt R.K. Baarn 17 juni 1919 met Franciscus Sebastianus Lengers, geboren te Baarn.

9- *Hillarius Lambertus Maria*, geboren Herwen 14 januari 1886, overleden te Herwen 23 mei 1905.

10- *Paulina Maria*, geboren Herwen 6 december 1887, overleden te Didam 2 augustus 1952;

trouwt Herwen en Aerdt 26 april 1911, R.K. Herwen en Aerdt 26 april 1911 Hermanus Christianus Hendrikus Bless, stalhouder wonende Zevenaer, geboren te Herwen op 10 oktober 1882, overleden Didam op 29 december 1942, zoon van Cornelius Bless, landbouwer te Herwen, en Geertruida Maria Bosman.

11- *Franciscus Bernardus*, geboren te Herwen op 20 augustus 1889; volgt IV.

12- *Josephina Maria*, geboren te Herwen op 26 maart 1891, overleden te Lobith op 1 maart 1977; trouwt R.K. Didam 29 april 1924 Theodorus Paulus Gerritzen, geboren te Herwen en Aerdt op de Bijland 13 april 1889, overleden Lobith op 18 juli 1969, zoon van Heinrich Wilhelm Gerritzen, landbouwer te Spijk, en Maria Agnes Hannen.

Het 25-jarig bruidspaar op 19 november 1942 (foto: collectie Ronald Mulder te Herwen).
Zittend Frans Mulder en Carolina Ketels, staande v.l.n.r. Koos, Jan, Gerrit, An en Frans junior.

IV. Frans Mulder.

Franciscus Bernardus Mulder, geboren Herwen 20 augustus 1889, overleden te Babberich 25 april 1961, zoon van Petrus Gerardus Patricius Mulder en Johanna Gesina Pouwels; Frans van de köster; koster, caféhouder, wonende te Herwen;

trouwt Herwen en Aerdt op 19 november 1917, R.K. Herwen en Aerdt op 20 november 1917 Carolina Maria Ketels, geboren te Didam op 7 maart 1894, overleden Zevenaar op 30 augustus 1978, dochter van Johannes Franciscus Ketels en Bertha Louisa Allegonda van Ditshuizen te Didam;

- kinderen:

1- *Gerardus Franciscus* /Frans, geboren Herwen 10 november 1919, overleden te Varsselder op 20 juli 1982;

bakker, kelner, wonende te Herwen (A 26); kocht d.d. 11 november 1952 een huis met tuin te Herwen naast het oudershuis, in 1962 weer overgedaan aan Henk Goris (Polderdijk 83);

trouwt R.K. Didam 11 november 1945 met Aleida Maria Bolder, geboren te Loil-Didam 2 januari 1918, dochter van Theodorus Antonius Bolder en Berendina Maria Boerboom te Loil;

^ kinderen:

a. Franciscus Bernardus Jozef /Frans, geboren Didam 29 september 1946;

trouwt Gendringen 18 juli 1970 Everdina Hendrika Maria Geurts, geboren te Etten op 24 februari 1947, overleden te Doetinchem 20 februari 2004.

b. Theodorus Antonius Jozef /Theo, geboren te Lochem 29 juli 1948;

trouwt Gendringen 20 september 1972 met Maria Clara Wilhelmina van der Heiden, geboren Gendringen 29 december 1949.

c. Maria Johanna Antonia /Marian, geboren Herwen 31 oktober 1950;

trouwt I. met en gescheiden van Theodorus Hendriksen te 's-Heerenberg, trouwt II. 26 maart 1987 met Henricus Wijnandus Maria Koebrugge, geboren Hengelo-O op 6 augustus 1954.

d. Gerardus Franciscus Jozef /Gerard, geboren Herwen 2 september 1952;

samenwonend met Ignace Popma.

e. Johannes Petrus Jozef /Jan, geboren Herwen 21 juli 1955;

trouwt Patricia Maria Bleekman, geboren te Gaanderen 19 januari 1960.

f. Jozef Wilhelmus Johannes /Jos, geboren Herwen 8 november 1956;

trouwt 10 april 1981 met Yvonne Helena Bedeker, geboren Ulft 25 oktober 1957.

g. Bernardus Maria Jzef /Benny, geboren Herwen 31 januari 1961;

trouwt R.K. Gaanderen 24 april 1986 met Carla Catharina Berendina Haegen, geboren Gaanderen 22 december 1963.

2- *Johannes Henricus* /Jan, geboren Herwen 5 juni 1921, overleden te Bussum op 13 april 2004; trouwt Huissen 30 juli 1946 Maria Antonia Hubers, geboren te Huissen op 13 juni 1921, dochter van Johannes Hendrikus Hubers en Elizabeth Carolina Maria Dominicus te Huissen;

^ kinderen:

a. Franciscus Johannes /Frans, geboren Bussum 26 april 1947;

trouwt I. met en gescheiden van Meta Marion Clemens, geboren te Bussum 15 januari 1947 en overleden Hilversum 6 juni 2004;

trouwt II. Bussum 11 december 1975 met Adriana Petronella Maria / Jeanne van Asch, geboren Soestdijk 24 oktober 1953.

b. Elizabeth Maria /Ellen, geboren Bussum 16 juli 1948;

trouwt Utrecht 19 juni 1969, R.K. Utrecht 20 september 1969 met Hendrik Reinoldus /Hendrik Rijpkema, geboren te Doniawerthstal in Friesland 30 augustus 1940.

c. Maria Antonia /Marga, geboren Bussum 23 juli 1952.

3- *Jacoba Wilhelmina Johanna* /Koos, geboren te Herwen 6 augustus 1923, overleden te Zevenaar op 5 november 2002;

trouwt R.K. Babberich op 6 augustus 1952 met Gerardus Arents, geboren te Lobith-Tolkamer op 16 juni 1920, overleden te Tolkamer op 1 mei 1967, zoon van Hermanus Arents en Berendina Heijmen te Tolkamer.

4- *Johanna Gesina /An*, geboren Herwen 7 januari 1927, thans wonende te Purmerend; onderwijzeres te Babberich, wonende te Herwen, later Amsterdam; trouwt R.K. Amsterdam op 2 augustus 1960 met Cornelis Bakker, geboren Amsterdam 4 juli 1932, zoon van Cornelis Bakker en Alberdina Assendorp te Amsterdam.

5- *Gerardus Petrus Patricius /Gerrit*, geboren Herwen 11 juli 1929; volgt V.

6- *Wilhelmus Joseph(us) Johanna /Wimke*, geboren en gedoopt (dokter Reijers) in het ziekenhuis te Lobith op 26 oktober 1931 en te Herwen (aanvullend) gedoopt op 29 november 1931, overleden te Herwen op 8 september 1932.

Graftekens van Frans Mulder en zijn echtgenote Carolina Ketels op het kerkhof te Babberich (foto's: Henk Joosten te Babberich).

V. Gerrit Mulder.

Gerardus Petrus Patricius, geboren Herwen op 11 juli 1929, overleden te Zevenaar 5 maart 2003, zoon van Franciscus Bernardus Mulder en Carolina Maria Ketels;

Gerrit van de köster, caféhouder-benzinepomphouder, gewoond hebbend te Herwen, Polderdijk 81; trouwt R.K. Lobith op 17 oktober 1956 met Grada Maria /Gerda Berendsen, thans wonend Herwen, Polderdijk 81, geboren te Lobith-Tolkamer 27 november 1926, dochter van Lambertus Bernardus Berendsen en Maria Wilhelmina Peters te Lobith-Tolkamer;

- kinderen:

1- *Gerard*, geboren te Herwen op 23 augustus 1957, na nooddoop overleden Lobith op 24 augustus 1957 en begraven op het kerkhof te Herwen 26 augustus 1957.

2- *Gerardus Petrus Patricius /Peter*, geboren te Herwen op 3 januari 1959; gehuwd I. met en gescheiden van Gudrun Park, geboren te Osterode (Duitsland) op 16 april 1961, dochter van Werner Ferdinand Karl Park en Liesbeth Hildegard Burchert; gehuwd II. met Jill Johanna Geertruida Bolder, geboren te Etten op 30 april 1970, dochter van Albertus Johannes Maria Jozef Bolder en Alberta Maria Geertruida Kuiper;

^ kinderen II:

a. Daniël Gerardus Albertus, geboren te 's-Heerenberg op 17 oktober 1997.

3- *Ronaldus Johannes Maria /Ronald*, geboren te Herwen 22 juli 1963; volgt VI.

VI. Ronald Mulder.

Ronaldus Johannes Maria Mulder, geboren te Herwen 22 juli 1963, zoon van Gerardus Petrus Patricius Mulder en Grada Maria Berendsen;

hoofdconductor spoorwegen wonende Herwen, Polderdijk 81a;

trouwt R.K. Herwen op 16 juni 1995 met Claudia Wilhelmina Margaretha Maria /Claudy Witjes, geboren te Zevenaar 16 juni 1965, dochter van Johannes Wilhelmus Witjes en Hendrika Everdina Theodora Schlieff;

- kinderen:

1- *Gérard Jean Daniël* /Danéric, geboren te Arnhem 17 november 1999.

2- *Pétrone Johann Ronald* /Férence, geboren te Arnhem 26 december 2001.

Bronnen:

Archief Polderdistrict Overbetuwe, Archief Polderdistrict Oude Rijn, Archief Gemeente Herwen en Aerdt, Archief R.K. Parochie Herwen en Aerdt, Notarieel archief, Leggers kadastrale gemeente Herwen, Documentatie Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg, Diverse registers DTB en BS, Mededelingen van Ronald Mulder te Herwen, Henk Joosten te Babberich, Harry IJsveld te Pannerden en Guido van Benthem in Zeewolde.

J.H. Breuking en G.B. Janssen, Kerk en kermis te Herwen en Aerdt, 1980.

Publicaties in De Gelderlander en Liemers Lantaern, december 1960.

PRETTIGE FEESTDAGEN

Oude Rijn, winter 2003/2004 (pentekening door Jo Notten te Herwen).